

Innovatielessen in de Meierij

Handleiding voor gouden eieren in plattelandsonwikkeling

Helmer Wieringa (Land&Co)

uitgeverij
landwerk

Innovatielessen in de Meierij

**Handleiding voor gouden eieren
in plattelandsontwikkeling**

Uitgeverij Landwerk, Wageningen

Innovatielessen in de Meierij

Handleiding voor gouden eieren in plattelandsontwikkeling

Helmer Wieringa (Land & Co)

Een uitgave van

Uitgeverij Landwerk, Wageningen

April 2005

ISBN 90-77824-02-2

Omslagontwerp: Grafisch Atelier Wageningen

Illustraties: Remko Zijlstra (copyright)

Steun: Maria van Boxtel, Ria Beerens

Bijdrage: Ministerie van LNV

Het is toegestaan om informatie en teksten uit dit boek verder te verspreiden, mits er een bronvermelding bij staat.

Voor gebruik van de illustraties is toestemming vereist.

Extra exemplaren van dit boek zijn te bestellen via de boekenpagina van www.landwerk.nl

Kijk ook naar: www.landco.nl en www.duurzamemeierij.nl

Land & Co
LAND

Inhoudsopgave

Dankwoord vooraf	1
1. De weg naar gouden eieren	3
1.1 Het Innovatieplatform Duurzame Meierij	3
1.2 De metafoor met de gouden eieren.....	5
2. Duurzaamheid in driehoeksmodel.....	7
2.1 De hoeken van de driehoek	7
2.2 De verbindingen van de driehoek	8
2.3 Eerste lessen.....	9
2.4 Mijn eerste projecten	13
3. Innovatie in driehoeksmodel.....	15
<i>Intermezzo: Het Innovatieplatform Duurzame Meierij getoetst.....</i>	<i>18</i>
4. Innovatie met accent op de inhoud	23
5. Over voedsel en regels	33
5.1 Historische moestuin en voedsel als 'hart-zaak'	33
5.2 Regionale economie in regionale regels	37
<i>Intermezzo: Minder regels? Betere regels.....</i>	<i>39</i>
6. De bodem als basis	43
6.1 Bodem, kunst en diepere lagen	43
6.2 Agro Biodiversiteit en populieren.....	46
7. Mensen bewegen innovatief.....	49
7.1 Zwaan-kleef-aan	49
7.2 Activiteiten en domein.....	51
8. Mijn innovatielessen in de Meierij: de kip gevoed	55
9. Nawoord: mijn gouden ei	57

Dankwoord vooraf

Beste (ex) IDM-bestuursleden en projectleiders

Ik heb genoten! Heerlijk!

Beste lezers,

De Meierij werkt aan duurzaamheid. Daar doet niet iedereen aan mee. Ik mocht er adviseren, en ook ik kwam met de auto vanuit Wageningen naar – meestal – Boxtel. Duurzaamheid is een richting voor de toekomst waarin ieder een eigen rol en verantwoordelijkheid moet vinden. Ook ik. Maatschappelijk verantwoord ondernemen en burgerschap zou je het ook kunnen noemen.

Deze drijfveer in de Meierij inspireerde mij. Het nam geen werktijd, het gaf levens-tijd.

In het project Regionale Innovatie Netwerken zocht het ministerie van LNV naar nieuwe manieren om de streek in de benen te krijgen. Met dit boekje wil ik enkele ervaringen delen, wil ik enkele theorie'tjes die ik hanteerde, uitdragen.

Omdat het platteland mij aan het hart gaat.

Omdat de wereld mooi in elkaar steekt.

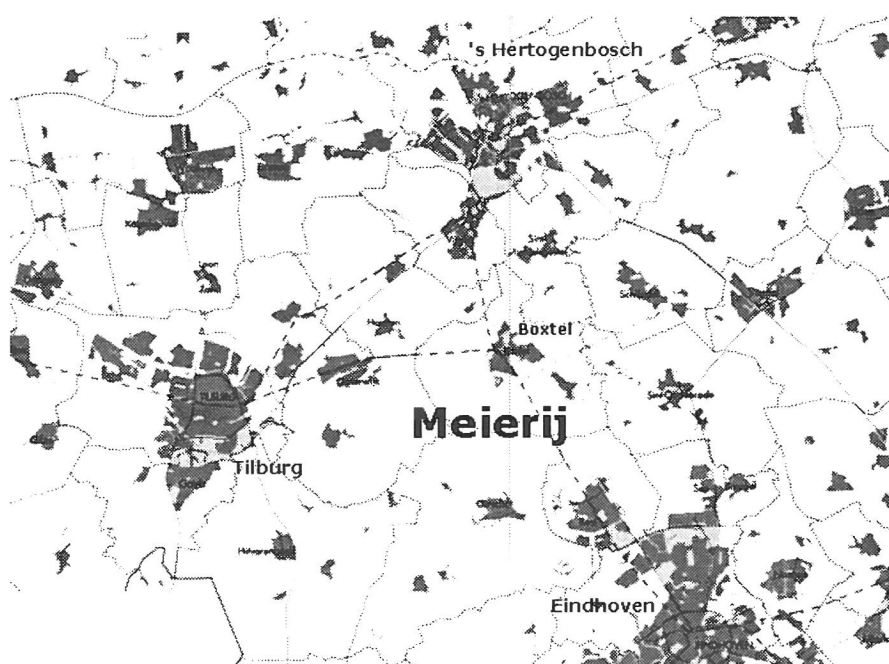
Omdat overvloed u en mij omringt (maar schaarste ons stuurt).

En omdat ...het gewoon fantastisch mooi werk is!

Helmer Wieringa

NB Alle teksten zijn mijn verantwoordelijkheid. Personen die ik noem, bestaan werkelijk en zijn zonder hun toestemming genoemd; elke verwijzing is als compliment bedoeld. Mogelijke onjuistheden zijn het gevolg van mijn enthousiasme en mijn "bril".

Door aan mijzelf opgelegde budgetruimte ontbreken kleurafbeeldingen en foto's. Uw visualisatiekracht wordt hiermee aangesproken.

I De weg naar Gouden Eieren

I.1 Het Innovatieplatform Duurzame Meierij

Laat ik eerst kort met de plek van het IDM beginnen.

IDM staat voor het Innovatieplatform Duurzame Meierij. Ontstaan als vervolg op de adviescommissie voor het Waardevol Cultuurlandschap De Meierij. Deze WCL-subsidie van de rijksoverheid bleek een zegen voor nieuwe initiatieven. Toen de subsidie afliep, grepen enkele gemotiveerde streekbewoners hun kans. Een vervolg als stichting werd eind 1999 beklonken.

Ger van den Oetelaar, tevens wethouder van de gemeente Boxtel, werd op persoonlijke titel voorzitter. Beter gezegd: het Innovatieplatform werd Ger van den Oetelaar. Een krachtige inspirator bleek de motor voor daadkracht en succes. Innovatieve ambtenaren van het eerste uur, zoals Bert Reumkens, Willy Thijssen en Yvonne van Zoest wisten de beleidstaal en de uitvoeringsgelden aan te reiken. De installatie als zogenoemde Plaatselijke Groep voor het EU-programma Leader+ volgde en een Interregproject met België en een LNV-bijdrage voor een innovatiemanager werden binnengehaald. Nieuwe projectleiders Guido Adema, Albert Jan Vester, Kees Margry, Patrick Kuijken en Elisabeth Koch steunden het actieve bestuur.

Om technische redenen werd ook een Stichting Uitvoering Duurzame Meierij opgericht met als bestuur Harry van Hal, Piet de Jongh en Dick de Lange.

Dit is kort samengevat de plek van het IDM. Het IDM is thans verwickeld in de uitvoeringsdiscussie rond de reconstructie. Een nieuwe structuur ligt in het verschiet.

Het IDM-bestuur begin 2005 op een rijtje:

Ger van den Oetelaar, voorzitter

Frans van Beerendonk, vice-voorzitter, verbrede landbouw

Harrie Boot, secretaris, cultuurhistorie

Xeno Biesterbos, penningmeester

Frans van Dommelen, cultuurhistorie

Jo van Balkom, verbrede landbouw

Frans Ronnes, gemeenten

Mari Thijssen, gemeenten

Toon van Grinsven, recreatie

Joop van Hezik, Lokale Agenda 21

Jacqueline van Veelen, Lokale Agenda 21

Irma van Tillaart-Schouten, natuur

DUURZAAMHEID IN DRIEHOEKSMODEL

Jan Fluri, natuur

Rob van Egeraat, recreatie

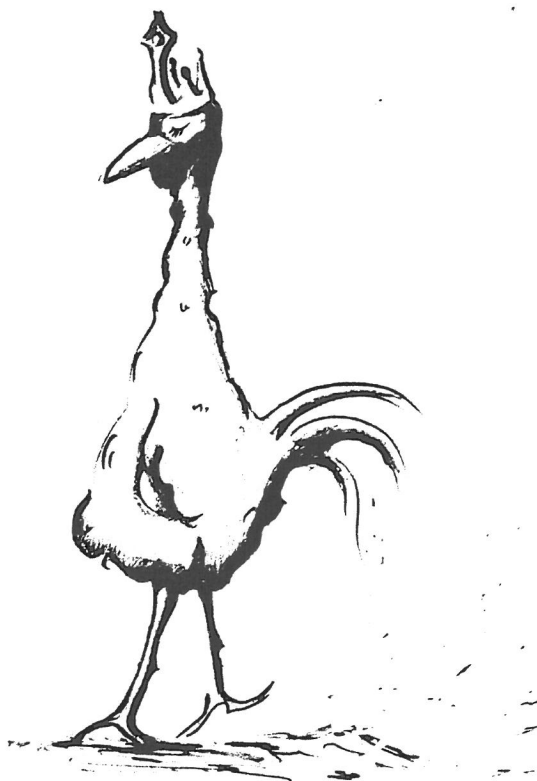
Theo Jansen, economie (SEP)

Ciska van Hal, economie (SEP)

Ton Jenniskens, waterschap als toegevoegd adviseur

Hiermee heb ik de organisatorische plek kort geschetst.

Wie de organisatie wil volgen, raadpleegt: www.duurzamemeierij.nl.

1.2 De metafoor met de Gouden Eieren

Ik kom nu bij de Gouden Eieren. De gouden eieren dragen het systeemverhaal, het verhaal van de samenhang.

Dat gaat als volgt.

De Meierij is een mooi gebied met prachtige mensen. Dat moet dan maar zo blijven. Denken we. Sommigen noemen dat al snel duurzaamheid. Maar het gras groeit, het wordt lente, de kip legt een ei en mensen worden niet jonger. Een gebied is een systeem. Mensen, planten, dieren en hun handel en wandel hangen samen.

Systeem en samenhang zijn voor mij de kernwoorden.

Een mooi gebied is als de kip met de gouden eieren, houdt Ger van den Oetelaar ons voor. "En die kip moet je niet plukken of slachten. De kip met de gouden eieren moet je voeden."

Dat is duidelijke taal.

Met de metafoor van de kip worden de handelingen in het gebied opeens begrijpelijk.

De metafoor is een systeem-metafoor. Het benadrukt samenhang. Het benadrukt de motivering van ons handelen, het benadrukt ons geweten voor handelingen.

Zo had het Innovatieplatform Duurzame Meierij een krachtige communicatietruc. En zo kon ik aan de slag met innovatie over het voeden van de kip ... in de verwachting dat ook de volgende generatie van haar gouden eieren kan genieten.

Kortom: ik had een handleiding voor gouden eieren nodig.

Of beter: een handleiding voor het voeden van de kip die gouden eieren legt.

Ik kom tenslotte niet voor niets uit Wageningen.

DUURZAAMHEID IN DRIEHOEKSMODEL

duurzaamheid?

2 Duurzaamheid in driehoeksmodel

2.1 De hoeken van de driehoek

Het voeden van de kip met de gouden eieren moest ik eerst uitwerken. De metafoor heeft een techniekje nodig om ideeën vorm te geven.

De metafoor gaat over samenhang en systeem als systeem van duurzaamheid van de Meierij. Eerst ging ik dus aan de slag met modellen voor duurzaamheid.

De samenhang in het begrip duurzaamheid wordt steeds gebracht als de samenhang tussen economie, ecologie en sociaal-culturele opbouw.

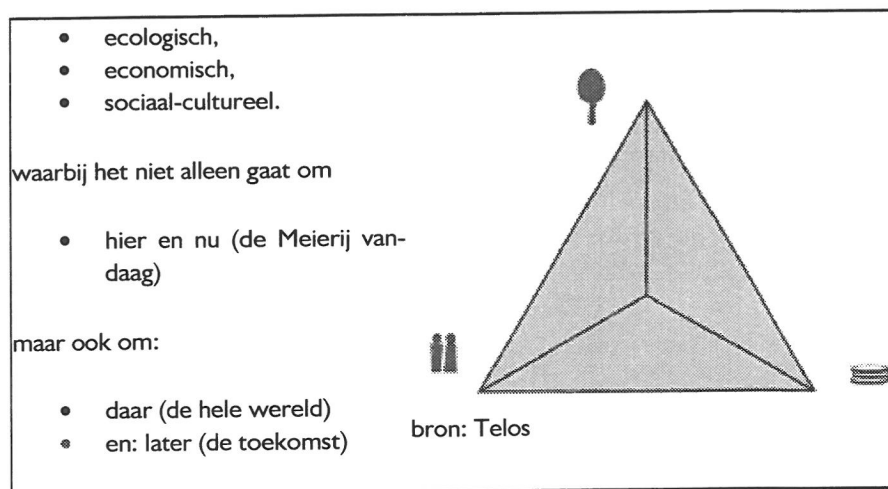
Ook wel: aarde, mens en geld.

People, Planet, Profit.

Een sterke en simpele formule.

Zowel "hier en nu", als ook: "daar" (mondiaal) en "later" (toekomstige generatie), voegt de Nationale Commissie voor Duurzame Ontwikkeling er aan toe.

In de figuur van de IDM-website:

Het model in het plaatje komt van het Brabantse instituut Telos en het is eenvoudig en doeltreffend.

DUURZAAMHEID IN DRIEHOEKSMODEL

Het model is vooral als monitoringsinstrument ontworpen: je vertrekt uit het centrum en op elke as ga je na hoe hoog je score is. De punt van de driehoek staat voor 100%.

Zo is de belangwekkende en inzichtgevende nota Duurzaamheidbalans voor Noord-Brabant opgesteld. Zie www.telos.nl. Brabant zet zo haar regionale instituten in voor monitoring van beleid. Dat verdient navolging volgens mij.

2.2 De verbindingen van de driehoek

Het model leidt echter tot misverstanden. Zo lees ik te vaak dat economie, ecologie en sociaal-cultureel in evenwicht moeten zijn, niet uit balans mogen raken, of: de belangen van mensen (People), omgeving (Planet) en economie (Profit) moeten in balans zijn of komen.

Nu ben ik alert op taal en het valt mij op dat de woorden “balans” en “evenwicht” aanleiding geven tot compensatiegedrag, tot verevening, tot goedmakertjes, tot afwenteling van eigen verantwoordelijkheid.

Kortom: het woord “balans” splitst het systeem in onderdelen, weekt het langzaam uit elkaar. De samenhang raakt met het model uit beeld.

Ik heb daarom direct het woord “verbinden” ingebracht.

Duurzaamheid is het verbinden van ecologie, economie en sociaal-cultureel.

Verbinden gaat over de relaties van de onderdelen in het systeem.

Verbinden bewaakt de samenhang.

Projectideeën worden pas tot voldragen projecten indien zij verbinden. En als het project de drie P's verbindt, dan kom je vanzelf bij balans en evenwicht. Maar wel als één geheel, en niet als weegschaal. Dus:

Verbindt eer jij begint.

2.3 Eerste lessen

Ik kwam daarmee al snel tot mijn eerste kernpunten voor innovatie in plattelandsontwikkeling, mijn eerste innovatielessen:

☛ 1 Denk vanuit de samenhang en onderlinge relaties (economische, sociale en ruimtelijk/ecologische relaties).

☛ 2 Leg prioriteit in relaties

☛ 3 Bedenk dat alles in samenhang groeit. Het voeden van het systeem bevordert innovatie in het systeem.

☛ 4 Gebruik de kracht van de metafoor.

Het leven levert een schat aan metaforen om samenhang en systeemdenken te pakken. In het leven hangt namelijk alles samen. In beleidstaal niet. Kies een metafoor om te communiceren en om creativiteit en innovatie te prikkelen.

Nu ik deze eerste kernpunten had, merkte ik dat ik al doende met ideeën een houding had die als volgt is te vervatten:

☛ 5 Het systeem is een eenheid door tegenpolen. Tegenpolen horen bij elkaar en helpen de eenheid te vormen. Zie tegenpolen zelf als eenheid (en niet als...) (inhoudelijke of procesmatige; technische of sociale, materiele of organisatorische)

De laatste, enigszins Chinees aandoende stelling, kon ik verder nergens kwijt, maar gebruik ik wel veel. Oordeel niet in goed en fout, er zijn altijd twee kanten die verbonden zijn en daarom waarde hebben.

Licht heeft betekenis omdat er duisternis is. Een vrouw is te onderscheiden en te bewonderen omdat er mannen zijn. Water stroomt omdat er vaste rotsen zijn. Zoiets.

Daarmee was de eerste stap gezet. Projecten verbinden de drie P's.

Voor de toetsing van projectvoorstellen kwam het verzoek van het bestuur om een meetbaar instrument te hebben. Patrick Kuijken attendeerde mij op een scoreformulier dat voor de Meierij leidde tot onderstaand scoreformulier waarmee snel te zien is hoe een idee er voor staat.

DUURZAAMHEID IN DRIEHOEKSMODEL

B. Duurzaamheid (score)	0 of 1 punt
Sociaal-cultureel (“people”)	
1. versterking sociale cohesie en sociale identiteit	
2. houdt rekening met mensen “daar”	
3. inbedding duurzaamheidsdenken in sociale omgeving	
4. bijdrage volgende generatie, continuïteit	
5. nieuwe mensennetwerken of doelgroepen	
Economie (“profit”)	
6. versterken producten voor en door de streek	
7. doelmatig ruimtegebruik	
8. duurzame productiemethode(n)	
9. duurzame energiebronnen (grondstoffen mondiaal)	
10. regionale werkgelegenheid	
Ecologie (“planet”)	
11. versterking biodiversiteit of aanvullende natuurbouw	
12. bovenwettelijke inspanning milieudoelen	
13. overdracht natuur- en milieukennis	
14. versterkt vertrouwen in natuur	
15. versterkt mondiale betekenis van planet	
Totaal score	
Beoordeling	
0 – 5 punten: voldoet niet aan duurzaamheid	
6 – 9 punten: twijfelachtig; spreiding over de 3 P's van belang	
10 – 15 punten: voldoet goed aan duurzaamheid	

Het score-idee lijkt op de monitoring in het Telosmodel: de hoekpunten zijn de maximale scores.

Met het gevaar – wederom! – dat de drie P's tot losraken van de samenhang leidt.

Tot zover de handleiding van de duurzaamheid bij het voeden van de kip met de gouden eieren.

Even een moment pauze.

Geniet van twee haiku's die elk op hun eigen wijze de essentie van samenhang verwoorden. En met woorden verbeelden.

INNOVATIELESSEN IN DE MEIERIJ

de roos in de vaas
bloeit nog steeds, ook al is zij
van de struik geplukt

DUURZAAMHEID IN DRIEHOEKSMODEL

'geen bloemen plukken'
zegt het bordje bij de boom
maar de wind leest niet

Had u zo'n haast? Lees even terug en maak van de haiku's een beeld in uw hoofd en ervaar de samenhang en haar onderdelen, ervaar de samenhang, ervaar het systeem....

Misschien spreekt dit u meer aan:

Wine is bottled poetry

Van Robert Louis Stevenson, geciteerd op de biologische, Spaanse wijn La Meseta, gebotteld voor Lovian, Zutphen.

2.4 Mijn eerste projecten

Laten we nu eens kijken of er een voorbeeld is waarmee ik de samenhang van de drie P's kan illustreren.

Het eerste projectidee dat ik oppakte was van Jan van Loon, manege-ondernemer in Loon op Zand. Zijn idee sprak mij direct aan door de combinatie natuur, techniek en ondernemerschap.

Bij techniek gloeit mijn Delftse genenbasis van mijn vader als onderzoeker werktuigbouwkunde. En mijn broer had toen net zijn inaugurele rede in Delft gehouden voor zijn leerstoel "mens-machine-systemen". Kortom, techniek en mens is ons kinderen met de paplepel ingegoten.

Laat ik het idee van Jan van Loon uitschrijven zoals ik hierna alle voorbeelden laat terugkomen.

Een beetje stijfjes, zou Wammes Waggel in Olie B. Bommel zeggen, maar op die manier wel herkenbaar. De beschrijving staat op de volgende pagina en is tegelijk de start van mijn volgende hoofdstuk.

Project: Zorg gaat zand op

Manege Van Loon vindt Hitmobiel uit

Vertrekpunt. Manege Van Loon ligt tegen de Loonse en Drunense Duinen. Jan van Loon organiseert al jaren paardentochten op de “duinen”. Voor onervaren ruiters heeft hij al een begeleidingskar ontwikkeld (de Hittax gedoopt) waaraan onervaren ruiters via hun paard werden vastgekoppeld. Zo konden onervaren ruiters met slechts één begeleider het zand op, om te genieten van de fysiek zware tocht door het zand, en om met het zwoegende paard onder hen de natuur te voelen. Natuurmomenten als eigenaar van de duinen vindt dit prima, want het duin moet blijven stuiven.

Trein-idee. Maar Jan van Loon wilde ook minder mobiele mensen deze beleving bieden. Minder mobiel door handicap of door leeftijd. En dus bedacht hij een soort trein van paarden en karretjes. In elk karretje kan een gehandicapte (zo nodig in rolstoel) met begeleider en met een eigen paard plaatsnemen. Met een soort perron als verhoging om in te stappen. De hele trein kan op praktische wijze met één begeleider het zand op. De naam van de trein is Hitmobiel.

www.hotelmanegevanloon.nl

zie ook doelstelling Stichting Groen en Handicap

Bijdrage: Leader+ 25%.

Partners: Natuurmonumenten, Prisma, constructiebedrijf, gemeente Loon op Zand

Kenmerken systeeminnovatie:

1. missie of inhoud

Minder mobiele en gehandicapte mensen kunnen ook genieten van grootsheid en schoonheid van de duinen. Paarden versterken de emotionele binding van de mens met de natuur. Een fantastische invulling van de drie P's, toch?

2. interactie

Bereikbaarheid en verantwoordelijkheid van natuur is voor iedereen en dat kan met goed ondernemerschap.

3. organisatie

Verbreding van samenwerking en samenspel recreatie – natuur met uitbreiding van de formule naar minder mobiele mensen en gehandicapte mensen. Vaste samenwerking zorginstellingen en natuureigenaar.

3 Innovatie in driehoeksmodel

Hoe staan de economische, ecologische en sociaal-culturele pijlers in het project van de Hitmobiel? Zijn de drie pijlers in balans? Of zijn de drie pijlers juist in samenhang verbonden?

Ik vind het in ieder geval een prachtig voorbeeld van het verbinden van de drie P's en van de drie pijlers in het Telos-model.

Leidt het verbinden van de drie pijlers tot innovatie?

Volgens mij heb ik nog een formule nodig. Een formule of model dat tot innovatie in "verbindingen" verleidt.

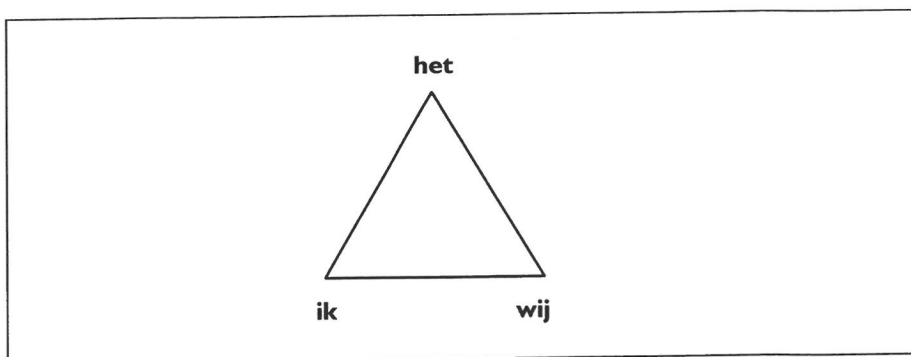
Bij het voorbeeld heb ik ook drie kenmerken gegeven van innovatie. Hiermee liep ik vooruit op mijn volgende stap. Want: met de drie P's en het Telos-model (met mijn toevoeging van het nadrukkelijke woord "verbinden"), was ik er voor mijn idee nog niet.

Het model legt een goede nadruk op de inhoud, op de gedachte. Maar het model gaat niet in op vragen van proces, organisatie, formule, continuïteit.

Gelukkig herinnerde ik mij een modelletje dat ik kreeg van Guus Klaren uit Nijmegen bij een organisatietraining (toen ik nog mensen in dienst had en in loondienst-afhankelijkheid geloofde....maar dat is een ander verhaal: zie www.landco.nl).

Het modelletje benadrukt de samenhang en de verbindingen in een organisatie: de samenhang van het individu ("ik"), de groep ("wij") en het bedrijfsdoel ("het").

In schema:

INNOVATIE IN DRIEHOEKSMODEL

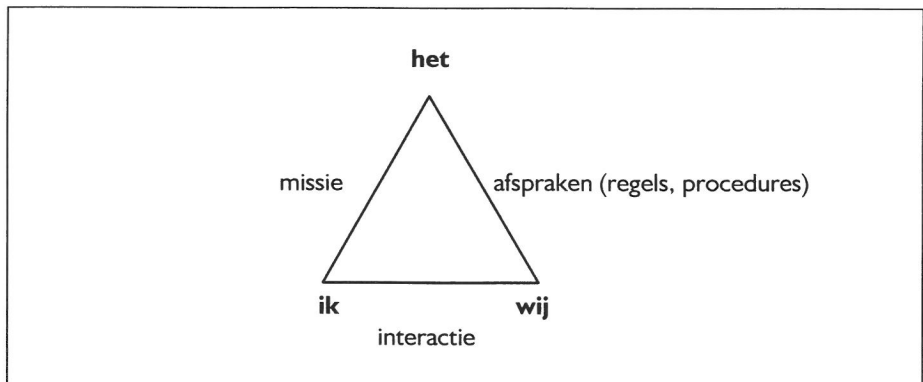
De drie – al weer drie ! – hoeken zijn:

- **Ik** als individu – hetzij ondernemer, burger, bestuurder of ambtenaar – heb mijn ambities, verwachtingen en kwaliteiten. Die geef ik vorm en betekenis in relatie met anderen die tot dezelfde organisatie of hetzelfde netwerk behoren.

- de **Wij** als sociale gemeenschap, productie-organisatie, buurtschap, sportclub of gemeentelijke overheid. De Wij is elke formeel of informeel georganiseerde eenheid van mensen.

- de Wij en Ik zijn bij elkaar om iets te doen: **Het**. Het product, de dienst, de training, de straat. Actief of passief.

Het grappige van het schema vind ik de invulling van de drie zijden van de driehoek. De drie zijden laten drie typen verbindingen zien. In deze typering ligt voor mij mijn ingang voor innovatie van verbindingen (relaties). Kortom: mijn ingang voor systeeminnovatie.

Ik begin vanuit de top van het schema. Wat een groep mensen bindt (Het), legt een verbinding met Ik en met Wij. Ik lees dit als volgt. Het is mijn interpretatie. Ik heb geen literatuuronderzoek naar de oorsprong van het model gedaan.

Missie of inhoud. De verbinding met Ik bestaat uit de persoonlijke betrokkenheid bij het groepsdoel. De inhoud waar het om draait. Het groepsdoel "Het" is geformuleerd in een missie die elke Ik boeit en bindt. Meestal denken we dat missie appelleert aan de groep, aan Wij. Ik lees hierin dat de kern van elke missie ligt in de persoonlijke appellatie: het moet mijn Ik raken. Dit mag sociale rust zijn of carriè-

remogelijkheid. Dit mag een mooi product of dienst zijn of belangrijke zingeving. Dat maakt niet uit. Het moet iedere Ik raken en binden. Misschien ook te vertalen als persoonlijk commitment.

Afspraken. De verbinding met Wij bestaat uit afspraken, uit procedures en regels. De afspraken verbinden Wij met het doel. Afspraken zijn niet primair ten dienste van het individu. Afspraken dienen om de verzameling individuen als Wij te binden.

Interactie. Bij interactie gaat het om communicatie, om de emotionele laag, om taal en saamhorigheid, om lol en sociaal nest. Bij interactie waarbij innovatie een rol speelt, is de interactie gericht op nieuwe saamhorigheid, op nieuwe waarde-bepalingen, op nieuwe communicatie van missie en afspraken.

Zo kom ik tot weer een kernpunt voor systeeminnovatie, mijn zesde innovatieles:

❖ **6** Neem voor innovatie-creativiteit de drie verbindingen van Het, Ik en Wij als kenmerken voor systeeminnovatie:

1. missie of inhoud
 2. afspraken
 3. interactie
- met in gedachte het driehoekje.

Deze innovatieles keert dus terug bij elke projectbeschrijving. Laat ik het IDM als innovatieve organisatie eens wat uitgebreider aan mijn drie kenmerken toetsen. Bij wijze van illustratie of reflectie.

korte reflectie voor intimi: dit kan u overslaan

Toets: het Innovatieplatform Duurzame Meierij getoetst

1. Missie of inhoud

Het “Het” van het IDM is innovatie ten dienste van een duurzame Meierij, later aangescherpt (“de lat hoger gelegd” aldus het bestuur) tot innovatie ten dienste van duurzaamheid in de Meierij.

De persoonlijke missie is allereerst goed vorm gegeven doordat iedereen op persoonlijke titel in het platform deelneemt. Weliswaar verbonden met een netwerk als achterban, en min of meer namens dat netwerk sprekend, maar altijd zonder last en ruggespraak. In essentie bestaat er een sterk appel op persoonlijk commitment. In werkelijkheid staat niet iedereen even strak voor het doel van duurzaamheid. Voor de een is een groene Meierij voldoende, voor de ander gaat het om voldoende areaal ecologische verbindingszone, en een derde wijst vooral op het mondiale belang.

Door de benoeming van het IDM als zogenoemde Plaatselijke Groep voor het EU-programma Leader+ (zie www.leaderplus.nl) verschoof de initiërende en signalerende rol van het IDM naar een ondersteunende en toetsende rol. Dat je geld kunt weggeven is duidelijk een lokkertje. Dat je vervolgens moet toetsen en beheren, bracht veel bestuursleden tot een meer afwachtende houding in het IDM (los van de vele initiatieven die de bestuursleden buiten het IDM ondernemen!).

Kortom: door het succes van eigen middelen neemt de noodzaak van beheer en protocols toe die vervolgens de oorspronkelijke binding van samenwerken aan een duurzame Meierij smooit. Het “het” is verandert en de missie krijgt een spanningsboog.

2. Afspraken

Bij het IDM heb ik een enorme verschuiving gezien van losse denktank-achtige vergaderingen naar een toetsende, communicerende en sterk op de missie gerichte organisatie. Dit kwam tot stand door een aantal afspraken.

- Men vergadert en legt vast. Afspraken noteren gaat goed. Dat gaat steeds beter met oriënterende (inloophmoment van indieners!) en besluitvormende fase van projecten, met checklisten, met budgetrapportages. Het noteren van afspraken is

vereist voor de formele adviesrol van IDM aan GS voor Leader+ en andere geldbronnen. Dit is nog vrij traditioneel. Maar ongemerkt heeft het IDM gewerkt aan innovatie van het concept netwerkorganisatie:

- Een formeel vestigingsadres (provinciehuys!) maar verder geheel virtueel door communicatie via persoonlijke telefoonnummers en e-mailadressen. Dus geen vast bezoekadres ("wij zijn waar u bent"), geen centraal telefoonnummer ("u moet kiezen wie u nodig heeft"), geen secretaresse, geen loket ("u bent en blijft eigenaar van uw vraag; het IDM neemt niet over").
- Alle ingeschakelde, betaalde projectleiders zijn gedetacheerde functionarissen of zelfstandige adviseurs die bovendien zelf zorg dragen voor hun secretariaat. Dit principe is bedoeld om een flexibele organisatie te houden (die kwaliteit inhuren die nodig is) en om traditionele rompslomp en risico's in de rol als werkgever te voorkomen. Het werken in zelfstandigheid draagt bij aan gelijkwaardigheid van inzet, ook in de relatie met het bestuur. Het IDM heeft zich tot op heden niet laten verleiden tot mensen in loondienst bij de stichting.
- Het archief staat op de website. En stukken worden bij voorkeur per e-mail verstuurd. Dat laatste werd voor veel bestuursleden iets te veel van het goede, mede door de hoeveelheid post en de lage ADSL-dichtheid van het platteland.

Voor velen was en is dit vernieuwend en ik heb met verwonderende en trotse glimlach aanschouwd hoe iedereen in dit type innovatieve afspraken meeingt.

3. Interactie

De relatie tussen Ik en Wij is cruciaal in een formele netwerkorganisatie, zoals het IDM te typeren is. Op diverse niveaus is gewerkt aan nieuwe interactie.

- Zeggingskracht moest binnen het bestuur worden gedeeld en de spanningsboog van de missie moest worden uitgesproken. De aansturing van op zich heel zelfstandige projectleiders vereist een tijdsinzet die het vrijwilligerswerk dreigt te overstijgen. Een project goedkeuren is één ding, een eigen IDM-project begeleiden een ander. De vorming van een Dagelijks Bestuur en een aparte Stichting Uitvoering Duurzame Meierij was het gevolg om de balans op het niveau van interactie gelijkwaardig te houden.
- De projectleiders moesten zich als team gedragen en organiseren hoewel het niemand's taak was hiervoor te zorgen. De ambtelijk secretaris nam dit op zich. Samenwerking in verantwoordelijkheid is het onuitgesproken motto.

einde intermezzo

OVER VOEDSEL EN REGELS

Het verschijnsel netwerkorganisatie is een boeiend onderwerp. Ik heb mij bijzonder ingezet om enkele principes te vinden om de organisatie als netwerkorganisatie neer te zetten. Ik heb eigenlijk geen nieuwe baanbrekende experimenten gevonden. De gebieden die in Nederland bekend staan om hun zogenoemde netwerken en netwerkorganisaties vallen volgens mij in traditionele formules van besturen, juridische organisatiemodellen en ouderwetse bindingen met bevolking, initiatiefnemers of "personeel". Op dit punt is er nog een wereld te winnen.

Voor een meer uitgebreide rapportage van mijn werkbevindingen verwijs ik vooral naar de RIN-rapportage fase 3, te vinden op de website van IDM (archief 2003 onder 3 december 2003, bijlage 7). Ook de Strategienota 2004 – 2008 van het IDM gaat op organisatie-aspecten in (website onder archief 2004: 6 oktober 2004, bijlage 10).

Voor wetenschappelijk onderbouwde theorie en reflectie verwijs ik graag naar de onderzoeksrapporten van de WUR/Alterra, "Gebieden der wijzen" (2003-2004), vijf deeltjes over het onderzoek naar de betekenis van regionale innovatie netwerken waaronder de Meierij. Zeer lezenswaardig !

Mijn innovatieles, nummer 7:

7 Een netwerkorganisatie kent eigen werkprincipes of spelregels; maak zelf nieuwe spelregels: neem geen genoegen met oude wijn!

Terug naar innovatie in de Meierij. Laat ik de innovatiekracht in de Meierij illustreren met enkele projecten.

Hoewel niet alle projecten uit de Meierij aan bod kunnen komen in deze publicatie, en ook van onderstaand rijtje niet alles aan bod komt, heb ik het volgende overzicht gebruikt:

Projecten het meest illustratief voor innovatie in missie en inhoud:

- De Jofrahoeve verplaatst Vlaamse schuur en heeft er aan één niet genoeg
- Schijndel: maatregelen voor duurzaam veilig ontworpen naar het landschap
- De Hooijdonkse watermolen wil lage warmte-energie inzetten
- de Duinboeren laten ieder genieten via Proef de Streek

Projecten het meest illustratief voor innovatie in afspraken:

- de Hemelrijksche Hoeve zoekt nieuwe basis in biodiversiteit en zorg
- Boxtel werkt aan concept van landbouwlандgoed
- biologische landbouw is sterk door keurmerk
- Erfgoedplan Sint-Oedenrode brengt nieuw beleid
- Boxtel: r.o.-regelgeving behoeft vernieuwing voor belang "burgerboeren"
- streekrekening

Projecten het meest illustratief voor innovatie in interactie:

- boeken met educatie- en recreatietrajecten lopen goed: boek Brock, 1832
- slotjes in Sint-Oedenrode met kunst verbeeldt
- het plaatsen van nestkasten voor steenuilen kans voor zwaan-kleef-aan
- historische moestuin van kasteel Heeswijk ongebruikt, ook van Abdijhuis
- Werelds Wonen in de buurt op De Kleine Aarde
- emoties door kunst in Landschapspark Moerenburg
- advies hergebruik karakteristieke gebouwen leidt tot netwerk Ons erfgoed

Met deze selectie doe ik onrecht aan de ongelooflijk vele initiatieven en projecten, zoals de Natuurbrug over de A2, het weidevogelconvenant, studentenprojecten, het Smalwater-project, een fotoproject.

Enkele andere overzichten van projecten in de Meierij:

- * Reconstructiecommissie De Meierij, Portretten: uitvoeringsprogramma 2003-2004 en werkplan 2005 Het Groene Woud, via provincie Noord-Brabant, Robin van Dijk
- * IDM, Waardevol Cultuurlandschap De Meierij, uitvoering projecten, www.aeneas.nl
- * Overleg Duurzame Driehoek, per adres IVN, Wim Ruis
- * Interregproject Groene Woud – Groen Haaglanden, nieuwsbrief de Woudlopers, zie www.duurzamemeierij.nl, KeesMargry per adres Helicon Boxtel
- * Activiteiten van de Regio VVV Den Bosch, www.brabantsemeierij.nl
- * Interregproject Lifescape, via de website van IDM.

Op naar het tweede project! En tegelijk naar het volgende hoofdstuk.

Project: Jofrahoeve brengt Vlaamse schuur in beweging

Nieuwe plek vertelt verhaal van oude schuur verder

De ambitie. Jolanda en Frank van Wagenberg (Jofrahoeve) te Esch zijn ondernemers met visie, lef en kennis. Zij besloten hun varkenshouderij met een forse uitbreiding en investering om te schakelen naar een biologische varkenshouderij. Zij zochten een manier om hun trots over hun goede product en hun bedrijfsvoering te vertellen en zo aan het bedrijf een meerwaarde te geven. Ontvangst-, proef-, kook- en verkoopruimte stonden op het verlanglijstje.

De vreemde gedachte. Zou de ontvangstruimte niet een oude Vlaamse schuur kunnen zijn die we op de kop tikken? Voor beleidsmensen was dat slikken. Echter: Vlaamse schuren zijn – voor zover ik weet – vermoedelijk in de achttiende eeuw in Brabant geïntroduceerd door Vlaamse abdijen. De hoge kap en a-centrische ingang leidde tot een betere opslag in combinatie met vee. De schuren waren demontabel. Blijkbaar konden vroeger de schuren worden verplaatst, in die ongewisse tijden van oorlog of veeziekten.

De nieuwe gedachte. In Vught moest een Vlaamse schuur wijken voor nieuwbouw. Omdat de schuren in hun oorsprong verplaatsbaar zijn, viel het historische kwartje. Bovendien is de naastgelegen boerderij de Leemputten een historische plek. Hier stond een Vlaamse schuur. Ook verleden tijd. De schuur uit Vught bleek zo slecht en de schuur van de burens ook, dat van twee schuren één schuur is gemaakt. Alle lof voor deze lef!

De Jofrahoeve te Esch, zie www.productenvandeboer.com
Gesloopte schuur De Leemputten: www.kasteleninbrabant.nl

Kenmerken systeeminnovatie:

1. missie of inhoud

Het verplaatsen van een historische schuur (en samenvoeging uit twee schuren) naar een nieuwe plek verbindt het agrarisch-economische verhaal van het verleden met een nieuw verhaal over de landbouw en over de plek.

De Jofrahoeve werkt in haar geheel aan innovatie van haar bedrijfssysteem en is zo een voorbeeld van maatschappelijk verantwoorde systeeminnovatie, chique gezegd.

2. afspraken

De bindende formule is het inbouwen van het maatschappelijke verhaal in elk bedrijfsonderdeel, waardoor er eigenlijk een nieuw bedrijfstype is ontstaan.

3. interactie

De ondernemers vertellen meer dan het belangrijke verhaal over hun (vernieuwde) bedrijfstak; het hele verhaal van historie en contact consument wordt ingezet.

4 *Innovatie met accent op de inhoud*

Frank en Jolanda van Wagenberg brachten het tweede project in dat ik nog steeds zeer illustratief vind voor het denken in samenhang, in het gebied als systeem.

Heeft u de projectpagina gelezen?

Weer terug? Een fantastisch project vindt u niet? Toen ik aan dit project begon, moest ik direct denken aan de lessen die LNV-medewerker Bert Reumkens inbracht.

Hij – inmiddels met pensioen – bracht bij de aanvragen voor de WCL-bijdrage (Waardevol Cultuurlandschap; LNV-regeling tot 2000) helder in hoe een onderneming voor een bijdrage in aanmerking kon komen. “De onderneming moet op alle of vele fronten maatschappelijk verantwoord ondernemen en als onderneming betrokken zijn met zijn omgeving.”

Hiermee benadrukte hij dat een ondernemer in WCL-gebieden op constructieve wijze werkt aan het plattelandsbeleid. Het project draagt bij aan versterking van de samenhang, draagt bij aan de context van het gebied.

Zo zou hij zeker negatief hebben geadviseerd als in genoemd project de varkenshouder defensief gangbaar boerde (“wat moet dat moet”), en zich niet daadwerkelijk inzette voor bijvoorbeeld landschapsbeheer, agrarisch natuurbeheer, deelname open dagen et cetera. Kortom, een ondernemer mag voor een subsidie-aanvraag op een bedrijfsonderdeel worden beoordeeld op zijn gehele onderneming.

Op deze wijze sprak ik met Bert over samenhang en systeeminnovatie. Een subsidie-aanvraag voor een peuteropvang bij een boerderij zonder enige relatie van kind en landbouw, was een concreet voorbeeld van een negatief advies: de boerderij was slechts een goedkope plek, en had niets te maken met sociale of economische innovatie of landbouwverbreding.

Ik hoop dat dit illustreert wat het sterke punt van de aanvraag van de Jofrahoeve was.

Een tweede boeiend punt van deze aanvraag is het cultuurhistorische aspect. Geheel tegen restauratieve tradities in, is een schuur verplaatst en ogenschijnlijk op een foute plek herbouwd. Zo ga je niet om met het historische verhaal, zou een eerste reactie kunnen zijn. De kracht van het verplaatsen zit hem voor mij in zowel de geschiedenis van Vlaamse schuren zelf, als in het vernieuwen van de toch wel historische landbouwplek waar de moderne boerderij staat.

Zo staat de schuur nu op een plek zodanig dat de schuur bijdraagt aan het geheel en de samenhang: het verhaal van mens (sociaal en economisch) en plek (fysisch, ecologisch, en sociale omgeving) klopt in een hedendaagse formule.

Op naar de volgende aanvraag, want het is behoorlijk druk in de Meierij met ideeën.

Project: Plattelandswegen zetten zich naar landschap

Duurzaam veilig draagt bij aan regionale identiteit

Aanleiding. De gemeente Schijndel werkt aan duurzaam veilig in haar buitengebied. U kent de methode: een 60 km bord, een hobbel, bobbel of punaise en rode fietsstroken. Deze uniformiteit en saaiheid zat de gemeente dwars. De traditionele stedelijke methoden verarmen de kwaliteit van het platteland. Specifieke plattelandsmaatregelen zijn nodig.

De Nieuwe Gedachte. Ook aan de weg moet je kunnen zien waar je rijdt, wat het verhaal van het landschap is, dat je in het buitengebied rijdt. Een inspiratiegolf van nieuwe maatregelen volgde. Kruisende zandwegen leidde tot een roosteridee. De bekende grastegels langs de wegberm werden in het midden gelegd: het karrespoor-model; fietsers rijden altijd vlak en de auto rijdt in het midden op een hobbelig stuk bij het passeren van de fietser. Nep-brugleuningen effectueren een vergeten waterloop en lijken een wegversmalling.

De kijk op verkeer verandert mee. Bijvoorbeeld is denkbaar: onderhoudsnormen afstemmen op de nieuwe verkeersfuncties (glad asfalt hoort niet bij 60 km). Zogenaemde éézijdige ongelukken (weggebruiker raakt niet een andere weggebruiker) accepteren. Maatregelen afstemmen op comfort verkeersmiddelen (fietsstroken vlak, auto-rijbanen niet vlak; verkeerde verkanting). Lage breedstralende straatverlichting. Route-afspraken brandweer, openbaar vervoer, ambulance, (agrarisch) transport.

www.povbrabant.nl onder projecten, naam: maatregelencatalogus
Albert Jan Vester en Hans Paulussen, POV per adres provincie Noord-Brabant
Gemeente Schijndel: wethouder Ger Wouters
Ontwerp: Niek Speller, SpellerCo Medding, Waalre
Loopt ook in gemeente Bergeijk, Jan van Stiphout

Kenmerken systeeminnovatie:

1. missie of inhoud

Landschapshistorie wordt inspiratiebron voor ontwerp van verkeersmaatregelen.
De plattelandsweg was deel van eigen identiteit en wordt dat weer.

2. afspraken

Vooraf intern gemeentelijk nieuwe relaties organiseren.
Sfeer van "meerwaarde" en "creativiteit".

3. interactie

Verkeer ontmoet landschap, cultuurhistorie, ecologie.
Duurzaam veilig wordt meer dan rijsnelheid.

Het derde project gaat over duurzaam veilig.

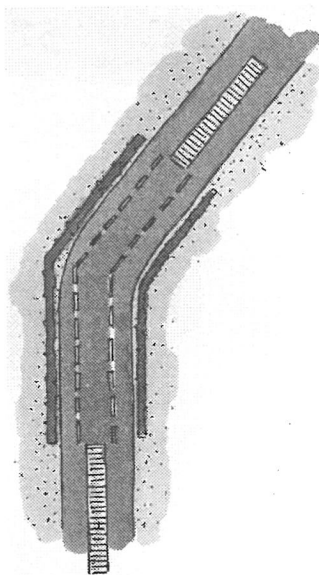
Duurzaam veilig is een wat vreemde benaming die landelijk wordt gebruikt, voor het terugdringen van ongelukken op plattelandswegen door het treffen van verkeersremmende of verkeersbegeleidende maatregelen. U kent het wel: een 60 km bord en wat irritante drempels. U zult waarschijnlijk ook vaak hebben gedacht; kan dat nu niet wat creatiever?

Het Provinciaal Overleg Verkeer in Brabant signaleerde de vraag in Schijndel en bedacht dat met Leader+ het project opgeplust kon worden met een landschappelijke en cultuurhistorische invalshoek. Iedereen enthousiast.

Want waarom zou je ondernemingen moeten stimuleren tot gebiedseigen beplanting en streekeigen gebouwen en zelf als gemeente niet in staat zijn tot streekeigen wegen en verkeersmaatregelen?

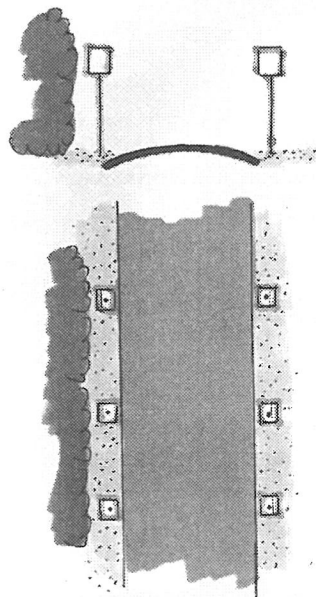
Het project is uitgevoerd. In Schijndel kunt u nu rustig rijden met aangepaste verkeersmaatregelen.

In de gemeente Bergeijk (buiten de Meierij) is het idee verder uitgebreid met ecologie (ontsnippering) en is cultuurhistorie niet slechts als landschapshistorie gezien maar ook als historie van de wegen en aangrenzend land.

karrespoor + aanscherpen bocht

*afbeeldingen:
Niek Speller*

*nestkasten in de
berm : idee?*

Project: Hemelrijksche Hoeve zoekt nieuwe formule

Zorg en biodiversiteit worden leidend

Innovatie in de genen. Johan en Gerrie Martens zijn bekende boeren in de Meierij. Hun boerderij de Hemelrijksche Hoeve ligt praktisch tegen de Loonse en Drunense Duinen, vlakbij restaurant De Rustende Jager. Zij staan bekend om innovatie: oude koeierassen, een moderne dagopvang voor ouderen, biologische bedrijfsvoering (melkrundvee), een potstal, een lederwijs klasje, natuurwandelingen en landschapsbeheer.

Droom. Maar het is nog niet voldoende. De bedrijfsformule moet gereed komen voor de volgende generaties. De plek inspireert vanwege de bijzondere landschapshistorie en vanwege de omsluiting door de duinen. De druk om te verkopen ten gunste van natuur is voelbaar. De droom van Johan en Gerrie Martens is een particulier beheerde boerderij te behouden te midden van natuurgebieden.

Praktisch. Op de particuliere boerderij worden natuur en cultuurhistorie gecombineerd met zorg voor ouderen, natuureducatie en historisch ingericht land. De melk- en vleesproductie wordt ondersteunend aan zorg en biodiversiteit. Niet de landbouw wordt leidend maar biodiversiteit, historie en zorg/welzijn. Rente van aankoopgeld en natuur, natuurbeloning, "adopties" of aandelen en vooral zorgvergoedingen vormen de nieuwe inkomsten. De volgende generatie kan op deze manier op de historisch-sociale plek blijven wonen met een op de toekomst gerichte bedrijfsformule.

www.hemelrijkschehoeve.nl

Kenmerken systeeminnovatie:

1. missie of inhoud

Historische biodiversiteit en zorgfunctie voor regio worden de twee nieuwe leidende principes voor de bedrijfsopzet

2. afspraken

Het bedrijf wordt omgevormd met een nieuwe formule: een vaste beloning voor biodiversiteit en grondbeheer (fondsen), kostendekkend draaien van ondersteunende veehouderij en leidend maken van zorg en biodiversiteit.

3. interactie

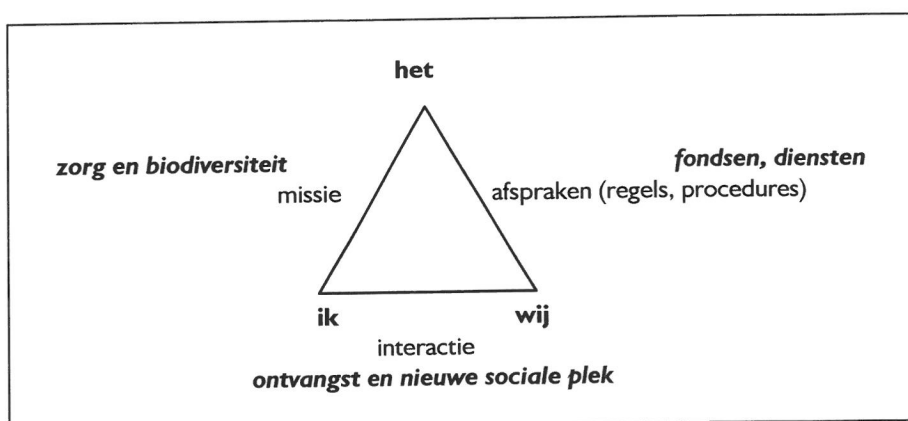
In de interactie bedrijf met omgeving wordt de landbouw vervangen door sociale zorg en historische biodiversiteit.

Interactie binnen het gezin wordt omgevormd van traditioneel "voor" en "achter" naar beiden "achter" en ook beiden "voor".

Nu we drie projecten hebben gehad, maak ik een sprong naar een project dat in de startblokken staat. Het is een project dat eigenlijk zoekt naar een manier om de gehele driehoek van Ik, Wij en Het, van missie, formule en interactie op nieuw op bedrijfsniveau neer te zetten.

Ik heb het dan over de ideeën van Johan en Gerrie Martens op de Hemelrijksche Hoeve te Biezenmortel. Wilt u weer eerst de projectpagina lezen?

De uitdaging ligt ver vooruit in de toekomst, zo kunt u lezen. Misschien dat ik het zo in het driehoekje kan samenvatten:

De gedachten bij Johan en Gerrie Martens zijn – denk ik – op gang gekomen door het denken over fondsen en het combineren van nieuwe functies in één model. Belangrijke inspiratiebron hierin leverde Anton Stortelder in zijn project Boeren Voor Natuur (WUR/Alterra). Hij combineerde – en dit is mijn interpretatie – eigendom, beheer en profijt tot een nieuw samenhangend geheel. Zijn elementen in mijn woorden zijn:

- een deel van de gronden van het landbouwbedrijf wordt natuur,
- het bedrijf kent een gesloten mineralenkringloop,
- welk type natuur is aan de boer (door de boer is ons landschap gevormd),
- deze gronden blijven natuur door vastlegging in een erfdienstbaarheid,
- het rijk ziet ter plekke af van aankoop reservaatgronden, doet dit geld in een fonds en betaalt uit dit fonds de agrariër voor de natuuroppervlakte.

Dit alles in samenhang. Dit model leverde inzicht in:

- zet geld op een andere manier in; iets anders bankieren dus,
- laat natuur bij de boer en leg de plek vast in de privaatrechtelijke sfeer (en niet in de publiekrechtelijke sfeer van een bestemmingsverandering zoals in de Subsidieregeling Natuurbeheer)

Project: Landbouwlandgoed

Landbouw, natuur, historie en gebouwen samenvoegen tot nieuwe economie

Landgoed-formule uniek ! De kern van een landgoed is voor mij tweeërlei:

1. het is een bedrijfseconomische eenheid van harde en zachte productiefuncties en
2. het heeft een lange termijn doel, namelijk de veiligstelling voor de volgende generatie.

Veel mensen realiseren zich niet dat een landgoed als geheel een bedrijf is en bovendien dat het een unieke bedrijfsvorm heeft (de twee genoemde kernpunten). De lange termijn visie van een landgoed heeft geleid tot het samenspel van agrarische pacht en bos- en natuurbeheer. Risicospreiding als basis voor de lange termijn is gevonden in de mix van de zekerheid van een laag rendement en de onzekerheid van een hoger rendement.

Inspiratie. Het landgoedconcept is een inspiratiebron voor nieuwe exploitatievormen waarin rood en groen bijeen worden gehouden en lange termijn leidend is. LNV spreekt over het verbinden van eigendom, profijt en beheer als nieuwe opgave. Die opgave is herkenbaar in het landgoedconcept.

Idee in Boxtel. In Boxtel was er een idee. Combineer verschillende particuliere eigendommen tot één exploitatie-geheel. Maak in dat geheel dan een nieuwe opzet van harde (rode) functies en zachte (groene) functies. Misschien ook met de inzet van nieuw rood voor nieuw groen naar het model van een nieuw landgoed. Omdat de aanzet bij de agrarische inbreng is gedacht, werd hier de naam landbouwlandgoed bedacht. Het project is net gestart en de nadruk ligt vooral op ideeontwikkeling en nog niet op realisatie.

Gemeente Boxtel, Frederieke van Lievenoogen, Peter van Oers

Kenmerken systeeminnovatie:

1. missie of inhoud

Gebiedsverantwoordelijkheid organiseren voor samenspel van meer en minder rendabele functies (grond en gebouwen)

2. afspraken

Nieuwe vormen van meerdere eigenaren met verschillende inbreng van onroerend goed en van dagelijkse rol in beheer.

3. interactie

Omgaan met inbreng van individueel eigendom in één bedrijfsconcept met meerdere eigenaren van onroerend goed; nieuwe communicatie over individuele en groepsbelangen.

- stel dat het bedrijfssysteem sluitend is, dat schikt de bedrijfsstrategie zich naar de mineralen en krijg je vanzelf een bij de streek kloppend systeem.

Fantastisch zoals Anton Stortelder voor mij de gehele driehoek in een nieuw verband neerzet.

Een tweede inspiratiebron is volgens mij het concept van een landgoed. Zie de projectpagina hiernaast.

OVER VOEDSEL EN REGELS

Ook dit project in Boxtel staat in de startblokken. Het landgoedmodel is een terugkerend model om rood en groen, hard en zacht, korte en lange termijn te verbinden. Ik noem nog slechts enkele unieke landgoederen of toepassingen van landgoedformules.

Zorglandgoed of zorggoed. In Tiel staat het complex Thedingsweert. Een oorspronkelijke buitenplaats met vooral landbouwgrond is in de loop der jaren omgevormd tot een wooncomplex en dagopvang voor “geestelijk anders begaafden” (mijn term) met werken op het (biologisch-dynamische) landbouwbedrijf, in de bakkerij en in de winkel. Veertig personen plus medewerkers geven het geheel letterlijk zin. Zie www.thedingsweert.nl.

Evenementenlandgoed. Landgoed Velder in Liempde (gemeente Boxtel) heeft een eigen mix van vernieuwend bosbeheer (voortrekker in kennis van de populier en geïntegreerd bosbeheer) met een evenemententerrein (vlakligging, brede verharde paden, veel electra, goede drainage) naast verhuur van de oude boerderij als kantoor. Oorspronkelijk bekend van de Landbouw Werktuigendagen van de NCB. De noodzaak van nieuwe publieks-“trekkers” leidde tot “wildere” evenementen (Jamboree, Youth for Christ, met overnachtingen). Voor veel landgoederen is een fair bijzaak; voor landgoed Velder is het hoofdzaak en noodzaak voor het op de been houden van het bos- en natuurbeheer en het landhuis.

Kringlooplandgoed. In Winterswijk werd het landgoedconcept uitgebreid tot een model van kringlopen van biomassa en energie, ook met meerdere eigenaren. Hier dus stromen en energie als onderlaag (info bij KDO Advies, www.kdoadvies.nl).

Natuurgoed? De Hemelrijksche Hoeve zoekt naar een sluitend concept van biodiversiteit, maatschappelijke beloning en sociale zorgopvang. Niet de grond maar de natuur en mens als onderlaag voor invulling van het landgoedconcept. Een nieuwe variant?

De “traditionele” landgoederen blijken een inspiratiebron. Vooral buiten Brabant (sorry!) zie ik boeiende formules zoals landgoed Mariënwaerd te Beesd (900 ha, biologisch, winkel, eigen producten zoals jams, landgoedfair; www.marienwaerd.nl) en landgoed Twickel (650 jaar historie, 4000 ha, circa 150 pachtboerderijen, veel bos, park en tuinen, twee functionerende molens).

Landgoederen zouden inspiratiebron moeten zijn voor echte nieuwe formules van grondeigendom, beheer en inkomsten. De “kneuterige” schaal van nieuwe landgoederen vraagt volgens mij om een schaa sprong waarin eigenaren gaan samenwerken, als grond BV met grondaandelen bijvoorbeeld. Misschien dat het project een Boxtel de bouwstenen gaat leveren.

Met deze projecten kom ik tot nog twee innovatielessen als kernpunten voor systeeminnovatie:

- 8 Het vasthouden van de kernpunten werkt!
- 9 Heb open oog voor beproefde formules die met samenhang werken en zet deze in een nieuwe context. Het landgoedmodel is er één. Hierna volgen er meer!

Project: Historische moestuinen met nieuwe opdracht

Belvedere steunt landelijk kennisproject

Mooi verhaal. Historische moestuinen bij landgoederen zijn symbolische en tegelijk praktische plekken geweest. De inrichting verbeeldt de wereld als een paradijs: het centrum (fontein, kunstwerk) verbindt hemel en aarde. De tuinen lever(d)en kruiden, groenten, bloemen en vruchten.

Waarom parkeerterrein? Historische moestuinen zijn langzaamaan verdwenen. De ruimtelijke ordening volgt de verwaarlozing, het wordt een parkeerterrein. Om hun functie in de toekomst te kunnen (blijven) vervullen behoeven veel historische moestuinen een vernieuwende exploitatie.

Idee Ommuurde Tuin. De Stichting De Gastvrije Aarde heeft goede ervaringen met een historische moestuin, De Ommuurde Tuin op landgoed Oranje Nassau Oord. Hier blijkt dat een nieuwe exploitatie (sinds 1999) perspectief geeft. Nieuwe functies bleken haalbaar: voedsel-consumptie-geschiedenis-zingeving komen (weer) bij elkaar.

De Stichting wil in het project “Historische Moestuinen met nieuwe opdracht” met steun van Belvedere vergelijkbare concepten voor andere moestuinen ontwikkelen. “Voor nieuwe zin op een oude plek”. Maar het concept wordt ook omgedraaid: nieuwe moestuinen in de stad volgens oud recept.

www.ommuurdetuin.nl; najaar 2005: www.historischemoestuinen.nl

Kenmerken systeeminnovatie:

1. missie of inhoud

betrokkenheid van de mens bij voedsel op een plek die de mens raakt (historie, menselijke maat).

2. afspraken

kleinschalige exploitatie met meerdere inkomsten of combinatie van meerdere tuinen. Nieuwe houding door zorgvuldigheid voor de plek. Nieuwe consument-producent-verbanden (beleving, inleg, abonnement, betrokkenheid).

3. interactie

binnen de ommuurde tuin ontstaat nieuwe communicatie tussen producent en consument; een nieuw eigentijds verhaal is nodig. Nieuwe uitwisseling en “kruisbestuiving” tussen tuinbazen, beheerders e.d. die het traditionele tuinbeheer aanvullen.

5 Over voedsel en regels

5.1 Historische moestuin en voedsel als “hart-zaak”

Met de landgoederen kom ik bij het verzoek van Dick Rakhorst namens kasteel Heeswijk. In Heeswijk-Dinther (gemeente Bernheze) zijn veel ideeën. Dat leidde met Jan van den Broek, Carel Verdonschot (Abdijhuis) en Eugène van Bouwdijk Bastiaanse (Landgoed Zwanenburg) tot een innovatieplatform Aa-dal. In augustus 2006 wordt hier het Europees Schutters Treffen gehouden.

Terug naar kasteel Heeswijk. Hier ligt een ommuurde tuin met muurkas, geheel in goede staat. De tuin zelf staat vol onkruid. De vraag was: is hier wat van te maken? Een kans.

In samenspel met mijn collega Taco IJzerman kreeg het idee vorm van een landelijk project over historische moestuinen. Kasteel Heeswijk gaat misschien aanhaken.

Leest u weer even de projectpagina?

De beoordeling van het project met de drie kenmerken voor systeeminnovatie laat ik even aan u. Voor mij is het belangrijk dat het project de dimensie van betekenisgeving, mythe en zingeving op een tastbare manier weet toe te voegen aan het systeemdenken. Later komt dit met kunst nog een keer aan bod.

Samen met het latere kunstproject brengt mij dit bij mijn tiende innovatieles:

❖ 10 Als een projectidee het hart raakt, is niet alleen de slagingskans het grootst maar ook de vanzelfsprekendheid van samenhang.

Zei de vos niet tegen de prins in De Kleine Prins van Antoine de Saint-Exupéry: “met het hart neem je het beste waar”?

Het is een goed moment om u nu iets te bekennen.

Voedsel als “levensmiddel” voor de mens intrigeert mij. Het is voor mij een manier om te voelen dat de mens en aarde één zijn. Ook hier het woord verbinden: het is voor mij een manier om te voelen dat aarde en mens onlosmakelijk zijn verbonden. Door voedsel.

Het project “historische moestuinen” laat mijn passie zien.

Het voeden is trouwens een mooie ingang voor systeeminnovatie.

Het systeem neemt voedsel op, verteert het, verwerkt het en zet het om in energie of bouwstenen en in welbevinden. Het voeden van de kip.

De innovatiemanager wordt een soort voedster.

OVER VOEDSEL EN REGELS

Het schiet me net te binnen. Ik ben gek op chocola, liefst 72%.

Save the Earth: it's the only planet with chocolate !

Daarom nu even "have a break". Met chocola ! En een recept en een verhaaltje.

"Sukelodebollen": recept voor 8 stuks Bossche Bollen

Soes: 50 g boter, 1/8l water, 75 g gezeefde tarwebloem, snufje zout, 2 eieren

Vulling: 1/4 l slagroom, 1 eetlepel kristalsuiker

Glazuur: 200 g bittere chocolade, 1 dl slagroom

Oven voorverwarmen op 225 graden. Boter, water en zout op een laag vuur verwarmen met deksel op de pan. Als boter is gesmolten, deze aan de kook brengen, onder het deksel. Van het vuur af in een keer alle bloem toevoegen. Op het vuur roeren tot het deeg als een bal van de bodem loslaat. De bal in een deegkom doen en met de kneedhaken één voor één de eieren erbij mixen. Blijven mixen tot het deeg glad en glanzend is. Leg met twee lepels

8 deeghoopjes op de bakplaat. Bakken: ca 25 minuten op de middelste stand. De soezen moeten mooi bruin en overal droog zijn. Ze moeten licht aanvoelen. Laten afkoelen.

Spuut via een klein gaatje de bollen vol met de geklopte slagroom.

Voor de glazuur de chocola in stukjes smelten in de room. Afkoelen tot lauw en de soezen hierin dompelen.

Smullen!

Specialist in worstenbroodjes

Mijn schoonouders in het Hoekske (tegen Waalwijk) wisten mijn zwakke plek: een echte Bossche Bol. Ik herinner mij de eerste bol nog goed. Speciaal van bakker Van Mil, de favoriete bakker voor gebak. Ik prikte het gebaksvorkje dwars in de chocola om een eerste opening te forceren. De soes ging open en de chocola bleef keurig liggen (bij niet-brabantse bollen springt de chocola er als aparte laag af...). De romige vulling vorkte ik naar binnen en de bol was heerlijk. Op het laatst restte mij niets meer dan het leegkrabben van het gebakspapiertje. Onder de chocolade- en roomstrepen verscheen er een tekst van de bakker: "Specialist in worstenbroodjes". Verbaasd keek ik mijn schoonouders aan. "Dat zou ik nou niet durven", mompelde ik. Al jaren aten zij gebakjes en bollen op deze bekentenis van de bakker dat je beter af bent met zijn worstenbroodjes. Mijn schoonvader greep zijn kans: "Vrouw, een worstenbroodje kan er best bij!"

Streekproducten zijn belangrijk voor de Meierij. Vooral de Duinboeren maken zich er druk om (dat zijn dus de boeren om de Loonse en Drunense Duinen, het stuifzand-natuurgebied, zie www.duinen.nl ! en www.duinboeren.nl).

Enkele Brabantse streekproducten

Aardbeien
 Eierkoeken
 Wortsenbroodjes
 Brabantse plaatham
 Udenhoutse broeders
 Boxtelse keistampertjes
 Brabantse koffietafel
 met o.a. boeremik, goei botter, breujkus, gerukte boereworst, sjem
 Trappistenbier
 Bossche koek of Sint-Janskoek
 Bossche Bol
 Sint-Hubertusbroodjes (gezegend voor bij de jacht)
 Suikerbrood
 Prol (zondagse preisoep)
 Roggebrood
 Godenspijs (roggebrood, room, vossebessencompote)

Men leze voor achtergronden en recepten:

* Janny de Moor, Regionale lekkernijen uit heel Nederland, 2003
 (bij Vrienden van het Platteland, www.vvhp.nl)

* Jonah Freud (red.), Onze Smaak, 2004, www.TerraLannoo.nl

De Duinboeren werken via het project "Proef de Streek" aan nieuwe producten en aan nieuwe marketing van streekproducten. De Duinboeren werken aan toerisme en aan meerwaarde van hun producten. Het vinden van korte afzetlijnen in de streek is één van de strategieën voor een goed en zinvol inkomen. De verkoop van vers producten en diepvriespakketten vlees behoeft aanvulling. In samenwerking met Helicon, levensmiddelen technologie, is gewerkt aan nieuwe producten. Verbreding van het assortiment met nieuwe streekproducten vormt hier de drijfveer. Een klein worstenbroodjes? Lamsragout in pot? Een nieuwe worst?

Er zijn een zevental producten bedacht. Elk product is gekoppeld aan een agrariër die de productontwikkeling en verkoopmogelijkheden bewaakt. Naast het bedenken van nieuwe producten of oude producten in een nieuw jasje blijkt de ambachtelijke verwerking een knelpunt. Hier wordt nog hard aan gesleuteld.

Project: Ruimte voor biologische landbouw

Onderzoek naar stimulerende beleidsinstrumenten in de ruimtelijke ordening

Aanleiding. Biologische bedrijfsvoering draagt bij aan ruimtelijke (ecologische en milieu-) doelen. Biologische landbouw zoekt maatschappelijke binding via directe afzet aan consumenten. Hoe kun je dit als gemeente via ruimtelijk beleid stimuleren?

Juridische basis. Biologische bedrijfsvoering is de enige bedrijfsvoering die via normen en richtlijnen in wetgeving is vastgelegd als bedrijfssysteem. Als samenhangend systeem!

Via een licentie en het keurmerk EKO worden bedrijven en afzet bewaakt. Dit unieke vertrekpunt biedt mogelijkheden voor innovaties in beleidsregels en afspraken.

Concrete kansen. Er zijn concrete kansen door deze juridische vastlegging:

1. opname in grondbeleid (specifieke uitgifte) en vastlegging in pachtovereenkomsten

2. vastlegging in bestemmingsplan 3. vastlegging in combinaties met natuur-, water- en milieubeleid en regelgeving.

Zo maakt de reconstructiewetgeving al een uitzondering voor biologische veehouderij in relatie tot ammoniakwetgeving.

Voor de bestemmingsplannen biedt dit inspiratie voor duurzaamheid via het regelen van grondgebondenheid en van de relatie bodemkwaliteit en bedrijfsvoering.

Theoretisch? Allerminst: gemeenten zijn genoemd in de publicatie.

Aanvullend. In de evaluatie van het Plan van Aanpak Biologische Landbouw van de provincie Noord-Brabant blijkt dat concrete doelen om duurzaam in te kopen op het gebied van catering en plantsoeninkoop een belangrijke meerwaarde hebben.

IPO-publicatie: via www.landwerk.nl/boeken-landbouw.htm

Provincie Noord-Brabant, Paul van Enkevort, aanspreekpunt biologische landbouw LandbouwInnovatie Bureau, Geert Wilms, Marjon Krol, per adres ZLTO.

www.lekkerbiologisch.nl, Maria van Boxtel, www.landco.nl

Kenmerken systeeminnovatie:

1. missie of inhoud

Duurzaamheid is niet vaag maar concreet te maken. Duurzaamheid in landbouw is op gemeentelijk niveau te sturen en te stimuleren.

2. afspraken

Hier ligt de kracht van genoemd projectidee.

3. interactie

Duurzaamheid in landbouw wordt een gemeentelijk onderwerp. Het is geen "Brussels" onderwerp. Nieuwe discussie kan op gang komen tussen gemeente en burger.

5.2 Regionale economie in regionale in regels

Regionale voedselproducten zijn voor mij een belangrijke bijdrage aan wat we regionale economie noemen. Regionale economie blijkt lastig vorm te geven. Er is een intrigerend boek van de Belgische professor Bernard Lietaer (*Het geld van de toekomst; een nieuwe visie op welzijn, werk en een humanere wereld*, 2001), dat ingaat op de verschuivingen naar de mondiale economie en daarbij de behoefte aan vernieuwingen in regionale economie.

Hij bepleit complementaire systemen: aanvullende ruilformules naast het bestaande systeem. Hij geeft vele praktische voorbeelden. Voor mij horen daar ook projecten in en rond biologische landbouw bij vanwege nieuwe consument-producent-verbanden.

Een andere econoom, Herman Wijffels, voorzitter SER en Natuurmonumenten gaf voor mij een helder inzicht hierover: “Vanaf de jaren zestig ging het om de emancipatie van het individu, eigenlijk het losmaken uit de groepsverbanden. Dat is nu grotendeels voltooid. Nu gaat het erom om vanuit dat verworven individueel bewustzijn verantwoordelijkheid te nemen voor wat je doet en voor de effecten daarvan in de maatschappij. (...) Ik ben zeer overtuigd geraakt van de noodzaak van duurzame ontwikkeling op dit gebied en het vertalen daarvan naar je persoonlijke gedrag. Mijn persoonlijke ontwikkeling op dit gebied heeft ertoe geleid dat wij thuis overwegend biologische producten op tafel krijgen en ook allerlei manieren van bewust gedrag hebben ontwikkeld.” (in *Smaakmakend*, lente 2005, via www.platformbiologica.nl).

Voor hem maar ook voor mij, vanuit mijn passie voor “levensmiddelen”, is biologische landbouw belangrijk. Biologische landbouw is ook belangrijk omdat het – onverwacht voor u, denk ik – inzicht geeft in innovatie in regelgeving.

Hoewel niet een Meierij-project wil ik het graag noemen.

Het Interprovinciaal Overleg (IPO) stelde aan de orde hoe gemeenten via r.o. en ruimtelijk beleid kunnen bijdragen aan biologische landbouw, vooral bedoeld om positief werkende regels op te sporen.

“De kracht van de biologische landbouw is de samenhang”, zegt Jan Willem Straatsma, kennismanager van LTO-Nederland. Over het IPO-project: “Vooral het denken en regelen vanuit die samenhang is een eye-opener. Daar moeten we meer naar streven in de regelgeving.” Zie de projectpagina.

In dit IPO-project zien we dat er manieren zijn om positieve regels voor duurzaamheid te maken. Regels kun je ook afspraken noemen.

Als planoloog gaat het mij niet om kaarten, zoals u wellicht zou denken, maar vooral om die afspraken. Ik organiseer graag dat mensen weten wat ze met elkaar willen, en dat mensen weten waar ze wat met elkaar willen bereiken. Het gebied (“Het” in

OVER VOEDSEL EN REGELS

mijn driehoekje) is vertaald in afspraken voor “Wij” zodat “Ik” weet wat ik moet doen.

Er is volgens mij duidelijk behoefte aan nieuwe regels.

De gemeente Boxtel zoekt ook voortdurend naar verbetering van haar eigen regels. Zo bevat het huidige, nog vigerende bestemmingsplan een constructieve benadering van de natuur, via een regeling in doelsoorten. Doelsoorten zijn gewenst. Een aanlegvergunning wordt niet getoetst met de vraag of de desbetreffende diersoort nog aanwezig is (dan prijs je het arme diertje natuurlijk de grond in), maar of rekening wordt gehouden met die diersoort (of deze nu laatst nog gezien is of niet).

In dit verlengde zoekt de gemeente Boxtel naar een regeling voor het in de been houden van kleinschalige of extensieve veehouderij. Er zijn steeds minder veehouders maar wel steeds meer burgers of ex-boeren met vee. Hoe dit te regelen? Mogen zij geen veestal? Maatwerk dus, toegesneden op de Boxtelse problematiek.

Ook deze vraag is omgezet in een Boxtels project.

De roep om minder regels lijkt vooralsnog alles te overschreeuwen. Ik bepleit vooral dat het gaat om betere regels. We maken nu veel ellendige regels. Dat moet beter kunnen. Ik ben op zoek naar een eigen “regeltheorie”. Ter inspiratie hierna twee pagina's over mijn gedachte over betere regels. Even een zijpaadje.

INTERMEZZO

Minder regels? Betere regels ! Nieuwe kijk op regelgeving platteland

De roep om minder regels is tot politieke hype gemaakt. Naarstig worden regels geschrapt zoals bij VROM. Minder regels is goed, zo lijkt het geloof. Bij elke misstap klinkt echter de roep: "dat moet dan beter worden geregeld!". En een nieuwe regel is geboren. Het spanningsveld van regelgeving is hiermee geïllustreerd. Ik zoek voor het platteland vooral naar betere regels: "Het schrappen van regels is nergens op gebaseerd. De regels blijven leunen op oude principes. Nieuwe regels op nieuwe principes is de beste weg". De start van een zoektocht naar de basis voor betere regels.

Regels zijn er altijd

Er is een helder vertrekpunt: een samenleving kan niet zonder regels. Elke samenleving (van nationale overheid tot bedrijf en huishouding) is gebouwd op regels, of beter: op afspraken. Afspraken zijn onlosmakelijk verbonden met het verschijnsel samenleving, met het feit dat we samen-leven. Het samen-leven is afgesproken, op landsniveau, op bedrijfsniveau en in het huishouden: in ongeschreven en opgeschreven afspraken, in afspraken over ruil- en schenkssystemen tot afspraken over waarden en omgangsnormen. Zeg maar: van "gij zult niet doden" tot "wie doet de afwas?". Regels en afspraken zijn onlosmakelijk onderdeel van het dagelijks leven. Een samenleving, een bedrijf en een huishouden heeft regels nodig.

Regels veranderen

Een tweede vertrekpunt is: een samenleving verandert voortdurend. Het enige constante van de samenleving is de verandering: de samenleving is een voortdurend bewegend gekrioel. Een regel of afspraak is verbonden met een bepaald tijdvak/tijdsmoment, en werkt dus het beste op dat ene tijdsmoment bij de dan geldende omstandigheden. Een regel heeft dus als vanzelf een beperkte werkingsduur. Het is dus logisch dat regels altijd achter de ontwikkelingen aanlopen. Dat zal ook altijd zo blijven. Dat "de wet achter loopt bij de ontwikkelingen" is een ondoordachte verzuchting: het ligt per definitie besloten in het samenspel tussen samenleving en (geschreven) regels.

Waar leiden deze twee vertrekpunten / constatering toe?

Een voorbeeld kan dit illustreren. Het landelijk gebied is na 1945 het primaat voor de landbouw om redenen van veiligstelling van betaalbaar voedsel. Veel wet- en regelgeving is op dit primaat gebouwd. Het wonen is geplaatst achter de borden "bebouwde kom", het werken achter de borden van bedrijfsterrein en de natuur achter de borden "wandelen uitsluitend op de paden". De ruimtelijke ordening is bij de toetsing van bouwvergunningen geheel ingericht op deze functiescheiding: een garagebedrijf kan bouwen indien het uitsluitend een bestemming garagebedrijf heeft, een agrarisch bedrijf kan bouwen indien het een volwaardig bedrijf is en geen hob-

OVER VOEDSEL EN REGELS

byboer, en een burgerwoning heeft slechts een kleine garage nodig (aan de woonfunctie gebonden bijgebouwen). De redenatie is logisch vanuit de naoorlogse periode waarin specialisatie van werk en scheiding van functies de (welgemeende) basis moesten vormen voor welzijn. Wil de samenleving specialisatie omzetten in verbreding (een nieuwe bedrijfstak bij de boer) of functies verweven (werken aan huis of boeren natuur) dan lopen regels (en jurisprudentie) hierbij vanzelfsprekend achter. Zo is de niet-grondgebonden landbouw langzamerhand uit dit primaat losgeweekt en is het primaat voor deze bedrijfstakken vervallen. De voorbeelden illustreren tevens dat het niet om de regel zelf gaat, maar om "iets" achter de regel.

Het "iets" achter de regel

De twee vertrekpunten van de noodzaak van regels en de constante verandering van de samenleving, leiden tot de enige conclusie dat de samenleving regels nodig heeft die constant met de samenleving meeveranderen. Meeveranderende regels: hoe kun je die nu afspreken? Elk huishouden zal bij protest van een gezinslid over de onregelmatigheid van de afwasregel direct verwijzen naar het waarom (het doel of het mechanisme) van de regel. Elk bedrijf zal bij de invoering van een regel het waarom communiceren; in goedlopende organisaties zijn doel en regel altijd één en aan elkaar verbonden. Hieruit kan worden afgeleid dat een regel uitsluitend weet om te gaan met verandering indien (1) de regel gebaseerd is op een hoger liggend "waarom" en (2) hiermee verbonden blijft; indien (3) de regel voortdurend aan het "waarom" wordt getoetst en (4) communicatie over (toetsing van) de regel altijd verbonden is met het "waarom".

Simpel?

Deze constatering is niet door enige regel-wetenschappelijke benadering onderbouwd. Is de redenatie daarom te simpel? Herinnert u zich niet dat "voor 12 uur thuis" niet een regel bleek maar een gesprek over veiligheid, vertrouwen en het rechte pad.

Is het bord 50 km/uur een recht op maximum snelheid of een afspraak dat 50 hier echt het maximum is binnen het hogere (wettelijke) doel van verkeersveilig gedrag? Laat de regel los van het doel, dan kan de regel zelfs leiden tot gedrag dat de samenleving verderaf brengt van het doel, zo valt met deze twee voorbeeldjes gemakkelijk te bedenken.

Het losraken van het "waarom" van regels is in volle gang: de Habitatrichtlijn leidt tot een maatschappelijke tweedeling ten opzichte van dieren en planten in plaats van gezamenlijke zorgzaamheid. De nieuwe regelgeving rond archeologie leidt tot ergernis over het vinden van een potscherf in plaats van open nieuwsgierigheid en zorgvuldigheid bij bouwers. Om nog maar niet te spreken over welstand, stankrichtlijn en verzuringswetgeving.

Betere regels

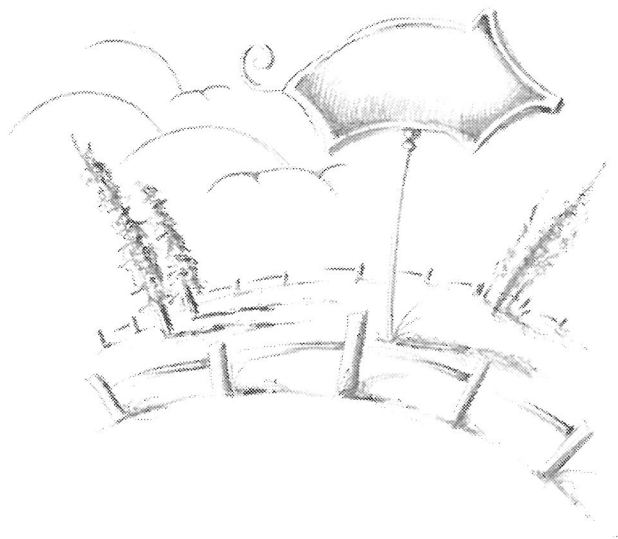
Er is een nieuwe "regel-theorie" nodig. Twee bewegingen moeten hiertoe leiden. Enerzijds vereist de nieuwe wijze van verandering van de samenleving (met haar hogere snelheid van verandering, haar snelheid van informatie en haar mondialise-

ring) nieuw inzicht in het samenspel tussen samenleving en regels (of afspraken). Anderzijds vereist de regelgeving zelf een theorie waarmee doelen of basisprincipes één geheel blijven met de regels en waarmee regels toetsbaar en communiceerbaar worden.

Zonder een dergelijke theorie is het schrappen van regels ongericht. Het Innovatienetwerk Groene Ruimte en Agrocluster start het zoeken. Kortom, niet minder regels, maar betere regels.

EINDE INTERMEZZO

OVER VOEDSEL EN REGELS

6 De bodem als basis

Weer terug naar de Meierij en de kip met de gouden eieren.

De basis voor de kip ligt in de bodem: leefplek, voerplek, sociale plek, gouden eieren.

6.1 Bodem, kunst en diepere lagen

De heer A.C. Brock schreef het in 1832 allemaal precies op; we lezen pagina 193 in het hoofdstuk "Gesteltheid van den Grond":

(...) Van de geheele uitgebreidheid grond ...zal slegts maar een derden gedeelte bebouwd en bewoond land, zoo bouw- als weij- en hooijland, en al het overigen grond ligt brak en bestaat zoo uit Heijden en Gebroekten.

Den bebouwd grond van deze Vrijheid is gelijk dien der gehele Meiery, te weten: zandig, schraal en mager, en moet derhalven met eenen onophoudelijken arbeid, benevens het bezigen, zoo wel op het hooij- en weiland, als op de akkerlanden, van een groote hoeveelheid van meststoffen gelabeurd worden, wil men van denzelven grond de gewoonlijke vruchten of voortbrengsels der Meiery daar van genieten, want zonder gemelde twee middels, namenlijk den aanhoudende arbeid, en de meststoffen op den grond te bezigen, zou denzelven eerlang wederkeren tot die woestheid en onvruchtbaarheid van welken hij oorspronkelijk herkomstig is.

* A.C. Brock, Beschrijving der Vrijheid St. Oden Rode, manuscripten uit 1832 over de geschiedenis van Sint-Oedenrode, herdruk 2003, Stichting Roois Cultureel Erfgoed

* Vrijheid = rechtsgebied van een vrije plaats.

Het boek van de heer Brock beschrijft prachtig en gedetailleerd hoe het landschap en het leven rond die tijd was georganiseerd. De samenhang in het landschap en grondgebruik beschrijft hij in dit citaat treffend. De noodzakelijke rooibouw van de woeste gronden leverde vruchtbaarheid. Hij is goed te beseffen dat die samenhang er nog steeds is: de invloed beschouwen we nu omgekeerd, de relatie via lucht, water en recreatieruimte is nu een bedreiging voor natuurgebieden!.

Het boek van Brock uit 1832 kreeg een herdruk in 2003 (het zal je maar gebeuren!) via een IDM- project. Vooral de geschetste kaarten van de omgeving en de tekeningen van gebouwen zijn boeiende illustraties

Project: Kunst in Landschapspark Moerenburg

Kunst raakt de diepere lagen

Aanleiding. Het gebied Moerenburg wordt als stedelijk uitloopgebied van Tilburg ontwikkeld met de naam Landschapspark Moerenburg. Het gebied gaat ontwikkeld worden met nieuwe natuur (Groene Mal, opruimen stortlocatie, aansluiting Het Groene Woud) en zoekt nieuwe functies (terrein RWZI). Het agrarisch landschap wordt gedragen door drie melkveehouders, die hun “koe in de wei” willen laten grazen.

Rood is winst. Elk groen gebied is kwetsbaar als het onbekend is. Het blijft een potentiële bouwplek en activiteitenplek. Emotionele binding van de bewoners en inwoners van Tilburg met de plek verstevigt het behoud van de waarden van het gebied.

Landschapspark Moerenburg verbindt Tilburg met Het Groene Woud, waarmee Het Groene Woud bijna tegen het centrum van Tilburg ligt!

Daarom Kunst. Om deze binding op te roepen en het gebied daarmee voor de toekomst als bijzondere openbare ruimte (die mag veranderen) te behouden, is kunst een uitstekende ingang. Tilburg start een project dat kunst inzet voor binding van de Tilburger met de waarde van het Landschapspark Moerenburg. Emoties gaan over trots, over je goed voelen als je buiten bent (groen = gezondheid), weten wie er ploegt en melkt, verantwoordelijkheid naar de toekomst. De onderliggende lagen van waarde komen boven.

Kunst Openbare Ruimte Tilburg (KORT), Atty Bax
Gebiedscoördinator gemeente Tilburg, Esther Donckers
www.tilburg.nl/kort
namens gebied, Kees Fonken, Broekstraat, melkveehouder

Kenmerken systeeminnovatie:

1. missie of inhoud

Bewoners geven waarde aan groen Moerenburg en voelen binding. Kunst verbeeldt en verhaalt deze emotie.

2. afspraken

Platteland is openbare ruimte, kunst in de openbare ruimte hoort bij platteland: middelen, communicatie en organisatie hiernaar richten.

3. interactie

Groene missie wordt verbreed naar nieuwe bewonersgroepen. Oude inzichten in groen worden losgeschied door kunst. Interactie wordt binding in de emotionele laag.

Boeken zijn zonder meer populair bij het IDM: het verhaal van de Meierij en het herkenbaar maken van dit verhaal in het gebied zelf is belangrijk. Bij elk boek werd daarom een pakket van activiteiten bijgevoegd. Neem het IDM-boek "Landschap met karakter" van Piet de Jongh en Piet Pullens, 2002, waarbij een educatieve fiets-route en mooie cd-rom is gemaakt. Via www.aeneas.nl.

Boeken zijn op zich niet zo innovatief. Het is een opgave om alle bevolkingsgroepen bij de missie van het IDM te betrekken.

Innovatie in duurzaamheid vraagt naast boeken om nog een aanknooppunt, dan komen we bij kunst. Ik schreef al over het raken van het hart. Kunst als middel om los te schudden, te attenderen, de diepere laag te raken. Neem de illustratieve kunst in deze publicatie (wat vindt u er eigenlijk van?).

Of neem het project Kunst in Landschapspark Moerenburg dat zomer 2005 van start gaat...

Het Landschapspark Moerenburg heeft als stukje platteland een diepere betekenis voor de stad. Kunst draagt bij aan ontdekking.

Zoals de Tilburgse kunstenaar Wim Verhoeven het zegt: "Kunst voorziet in de behoefte aan zaken waar niemand om gevraagd heeft". Hij voegt hier aan toe: de mens vervreemdt van de lagere behoeften wanneer die geautomatiseerd worden en hij komt niet toe aan een eigenheid en een persoonlijke interpretatie die cruciaal zijn voor de hogere behoeften in het Maslov-model. Met andere woorden: voorzien we via massaproductie in de lagere behoeften van de mens in het Maslov-model, dan blokkeert dat de groei naar de hogere graden van zelfontplooiing in het Maslov-model.

(Wim Verhoeven, Beschouwingen over NUT naar aanleiding van de tentoonstelling Protopark II: Nut, 2004; St. Kunst Mondiaal; kunstmond@zonnet.nl)

Die massaproductie of uniformiteit en standaardisatie van het landschap vervreemdt de mens van de plek. En vervreemdt de boer van de bodem en van zijn eigen context. Om met Wim Verhoeven mee te denken: de burger en de boer raken dus niet of moeilijk voorbij het moment van platte behoeften. Daar zijn ze nog niet in vol-groeid, zou je botweg kunnen zeggen. Kunst raakt dit.

6.2 Agro Biodiversiteit en populieren

Iemand die wel door de plek geraakt is, is Frans van Beerendonk, vice-voorzitter van het IDM en aardbeienteler. In "Platteland" (1, 2005):

"Ik probeer het land van mijn eigen bedrijf natuurlijk in goede conditie te houden (...). We hopen op den duur de bodem beter te kunnen laten presteren (...) We willen graag weten wat de bodem zelf kan met de natuurlijke schimmels en bacteriën die er leven." En: "Ik voel me ook verantwoordelijk voor het behoud van de kleinschaligheid van het landschap. Want als wij boeren niet opletten, gaan anderen bepalen wat er gebeurt en dan zal het landschap ingrijpend veranderen."

Biodiversiteit, in termen van wat hij noemt Functionele Agro Biodiversiteit, staat als project in de startblokken. De ZLTO draaide al eens een studiedag "De bodem als basis" en de Duinboeren een cursus "Bodem in Zicht". Ook in de biologische landbouw draait het allemaal om een gezonde bodem. Hier kan gangbaar en biologisch van elkaar leren. Kruisbestuiving noemt het Brabantse Plan van Aanpak Biologische Landbouw dit. Kruisbestuiving is zeer nuttig in het vinden van een bedrijfsvoering die maatwerk is voor een gebied.

Het boek van Brock wees al op de bijzondere gesteldheid van de bodem en de beperkingen die het heeft voor de mens. Er is in de Meierij altijd een samenspel geweest tussen landbouw- en natuurgebieden.

Een voorbeeld van dat samenspel ligt in het verhaal van de populier. De bodem van de Meierij is sterk leemhoudend. Mij is verteld dat dit de natheid in de Meierij verklaart en de lastigheid om gronden vruchtbaar te maken. Een oplossing is de – al weer lang geleden – geïmporteerde populier. De populier deed het goed op de leemgrond en hield van natte voeten. De populier leidde tot zogenoemde populierenweiden: graslanden met populier waarop ook gegraasd werd door vooral schapen. Nog steeds een heel herkenbaar landschapselement in de Meierij. Een tweede eigenaardigheid vormt het voorpootrecht in de wegberm van de boer wiens land aan de weg grenst. Ook hier bleek de populier populair. Een goede groeier die na 20 jaar kaprijp hout levert, en dus opbrengst voor de huwbare dochter. Bij de geboorte van een dochter werd een nieuw stuk wegberm beplant, is mij verteld. Dit verklaart ook de grote diversiteit van de wegbeplanting. Niet alleen de leeftijd van de populieren verschillen steeds, maar ook bleven delen onbeplant of werd een beplanting met eikenlucratiever gevonden. Deze mix van private beplanting op gemeenschappelijk eigendom bepaalt de gevarieerdheid en de schoonheid van de Meierij (tegenover de standaardisatie en uniformiteit van de geplande wegvakken door de grote wegbeheerder).

De populier was en is een houtsoort die goed te gebruiken is. Voor klompen, meubels en in schuren.

Het is de frustratie van het IDM dat er nog geen project is gekomen dat klompen en populier verbindt. Het ambacht van klompenmaken is ingestort en dreigt uit de cultuur te verdwijnen. De klompen die de toerist in Amsterdam koopt, komen eigenlijk uit China. Er is nog één souvenir-klompen-maker in de Meierij. De enige maker van schoenklompen is net gestopt. De andere eigenaar van een klompen-fabriek runt zijn bedrijf op vrijdag.

Alle ideeën lopen stuk op de eis van cofinanciering en vooral op het ontbreken van de formule van het driehoekje: er is wel het idee van een kennis- en ambacht-centrum, maar er is geen tijd en creativiteit genomen om dit te verbinden tot een formule. De eis van cofinanciering zit dan het belonen van denktijd (= dure tijd) in de weg. Wie meldt zich?

De Kleine Aarde heeft in haar project Werelds Wonen enigszins op dit aspect ingespeeld. In dit project laat De Kleine Aarde zien wat duurzame woninginrichting is door twee toonkamers in te richten, in hun gebouw te – alweer – Boxtel (www.dekleineaarde.nl).

Ik heb nu nog slechts één onderwerp rond het voeden van de kip: de zwaan-kleef-aan-methode.

een levende bodem

Project: Werelds wonen met regionaal materiaal

De Kleine Aarde toont duurzame woninginrichting

Voorbeeldgebouw. De Kleine Aarde heeft een centrum dat dient als voorbeeld voor vernieuwing in duurzame levensstijlen. Tuinieren, voedsel, energie, grondstoffen, klimaat (de ecologische voetafdruk) en vervoer (bike experience) zijn thema's die De Kleine Aarde uitdraagt op het centrum. De huiskamer ontbrak nog in dit plaatje.

Idee. Het centrum zelf maakt keuzen over de inrichting. Meubels, vloerbedekking, apparatuur en stijl. Waarom op dit punt geen voorbeeldruimte inrichten?

Regionaal bekeken. De Kleine Aarde is aan de slag gegaan om inrichters van duurzame materialen bij het project te betrekken. Vanuit het IDM is benadrukt hier bijeen relatie te leggen met regionale bedrijvigheid. Regionaal kan dit werkgelegenheid opleveren en een bijdrage leveren aan ambachtelijkheid die – via de populier bijvoorbeeld – ook bijdraagt aan het landschap.

www.dekleineaarde.nl onder werelds wonen, of direct: www.werelds-wonen.nl
Bijdrage: Leader+, VROM

Kenmerken systeeminnovatie:

1. missie of inhoud

Woninginrichting een regionaal gezicht geven. Ook bij woninginrichting het mondiale effect meenemen. Regionale ambachtelijkheid stimuleren.

2. afspraken

Sponsoring.

3. interactie

Uitbreiding voorbeeldfunctie naar de woonkamer. Landelijke voorlichtingsfunctie ook regionaal versterken.

7 Mensen bewegen innovatief

Na de bodem als basis en voedsel is het u duidelijk dat het steeds gaat om innovaties in het verbinden. Zie steeds de zijden van het driehoekje.

Het laatste onderwerp gaat in het bijzonder over de innovatie van de interactie in het driehoekje. Want: duurzaamheid is het organiseren van de toekomst.

7.1 Zwaan-kleef-aan

Mijn formule: organiseer het project zo dat veel mensen als in een zelf schakelende ketting betrokken worden en dat ze weten waarom ze betrokken zijn.

Mijn criterium: doe dit vooral met delegatie en buig zware coördinatie om naar delegatie.

Daarom de werktitel: zwaan-kleef-aan-methode

(In de IDM-stukken is het door mij de groep-voor-groep-methode genoemd.)

Eerlijk gezegd heb ik deze formule het eerst uitgeprobeerd in het organiseren van feesten. Hoe krijg je een – in mijn geval basketbal – vereniging in de benen voor een feest zodanig dat iedereen in de benen is en jij zelf uitsluitend de formule uitdraagt? Deze vraag leidde tot een aanpak van delegerende opdrachten, mensen schakelen mensen in, krijgen een budget en een centrale spelregel mee, en hebben verder alle (en echt alle) vrijheid om de opdracht in te vullen. Geef mensen vooral handreiking hoe zij andere mensen kunnen betrekken en overhalen.

Met de zwaan-kleef-aan benadering keken we naar het project over het plaatsen van nestkasten voor steenuilen. Door de afnemende broedplaatsen een nuttig project. Bestel de kasten, stuur iemand met een ladder op pad, en vertel de eigenaar de kast schoon te houden. Klaar is Kees. Maar duurzaam? Duurzaamheid is te organiseren. Het kan ook zo:

Wie maakt de kasten? Zorg dat een aannemer het project adopteert; hij doneert het hout. De medewerkers van een sociale werkplaats of de medewerkers van de aannemer zetten de kasten in elkaar. Een IVN-medewerker geeft eerst uitleg waarom de kasten zo in elkaar steken. De IVN-vrijwilliger organiseert met de ZLTO een aantal agrariërs, nadat de IVN-jeugd de omgeving heeft verkend op de juiste biotoop. De scouting groep wordt gevraagd de kasten op te hangen. De IVN-jeugd of de scouting onderhoudt de kasten eenmaal per jaar. De medewerkers van de aannemer verzorgen de gegevens op de website van IVN.

Zie ook de projectpagina.

Project: Nestkasten voor steenuilen niet innovatief

Werkwijze om de kasten te plaatsen is innovatief

Aanleiding. De IVN te Sint-Oedenrode wilde steenuilenkasten ophangen. Het gaat goed met de kerkuil door diverse acties. De aandacht voor de steenuil wordt nu opgepakt. IVN wil kasten bestellen en heeft een lid dat zeer vertrouwd is met het gebied.

Breder idee. Eerst groeit de gedachte dat het te simpel is om zo'n kast ergens te bestellen. Wellicht met sloophout, dat heeft ook nadelen, zo bleek. Wie maakt ze? De sociale werkplaats of wijzelf? Deze en ander vragen leidden tot het besef dat het ogenschijnlijk simpele projectidee is te verbreden tot een aanpak die het succes vergroot.

Zo gezegd zo gedaan. Zo denkend werd een opzet bedacht waarin een aanne-mer hout levert, de werkplaats ze elkaar zet (of was het een VMBO-school?) en de IVN-jeugd gaat kijken wat de beste plekken zijn (boerderij en bomen in de buurt). Het projectidee is helder. Het organiseren verloopt uiteindelijk niet helemaal vol-gens deze opzet maar de "zwaan-kleef-aan"-methode is overgekomen.

Gegevens via www.sint-oedenrode.nl

Bijdrage: Leader+

Leuke lezingen o.a. via www.natuurwerkgroepliempde.nl

Kenmerken systeeminnovatie:

1. missie of inhoud

De inhoud is niet nieuw; de verbreding naar meer belangstellenden is nieuw en vereist aanpassing van het verhaal. Dit is voor IVN van belang te onderkennen.

2. afspraken

De methode leidt tot een reeks informele afspraken. Door geld via Leader+ wordt het voor het IDM duidelijk dat cofinanciering met vrijwilligersuren enerzijds stimu-leert, en anderzijds het voorschieten bemoeilijkt. Aanvullende afspraken bleken nodig.

3. interactie

Duidelijk andere wijze van communiceren en meerder mensen zijn geïnformeerd en actief; ook al is het minder ideaal verlopen, het innovatieve denken is geland.

Boeiend is dat de methode helemaal niet nieuw is. Echte gemeenschappen draaien op deze formule, zo ontdekte ik.

Neem bijvoorbeeld mijn petekind Stefan (tweede naam natuurlijk Helmer) van 12 jaar die in Dongen woont.

Bij de carnavalsoptocht worden de praalwagens gejureerd en worden prijzen uitgereikt. De carnavalsvereniging heeft bedacht de jeugd actief te betrekken bij de publieksprijs. De organisatie laat sinds kort een deel van een geselecteerde groep 8 onder het publiek een enquête afnemen. Zo leren de kinderen wat anderen er van vinden, zijn ze constructief bezig, en ze kunnen hun energie kwijt (ze lopen echt wat af). "We mochten naar de kamer van prins Carnaval! Daar mocht verder niemand komen hoor! ", vertelde Stefan trots. Een toekomstige prins? Zwaan-kleef-aan. Of heet het in Dongen anders?

De uitbreiding van de omvang van het aantal mensen in een project met vrijwilligers sluit ook goed aan bij de mogelijkheid om in het Leader-programma vrijwilligersuren à 10 euro per uur op te voeren bij wijze van cofinanciering. Dit stimuleerde enorm. Inzet in vrije tijd levert geld voor harde zaken, zoals de nestkasten. Geweldig ! Ik hoop dat deze mogelijkheid in de opvolgende POP-regelingen blijft bestaan.

In de "Reisgids naar Innovatieland, een inspirerende zoektocht" van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat (mei 2001) staat het zo: "Het decentraliseren van de besluitvorming en de verantwoordelijkheden bevordert innovatief werken" (pagina 50). Zo is dat.

7.2 Activiteiten en domein

De zwaan-kleef-aan-methode is een goede manier om initiatiefnemers in de benen te krijgen. Ze zien opeens dat ze niet alles zelf hoeven te doen.

Een tweede ingang is het denken in activiteiten. Elk projectidee zet ik om in bouwstenen van activiteiten. Die activiteiten zijn goed te begroten en de aanpak (organisatie met zwaan-kleef-aan) volgt vanzelf. Ik ben hierin niet de enige, zo lees ik in het boekje van Arjen Nijeboer, Initiatieven voor duurzaamheid; ideeën en tips voor initiatiefrijke burgers en raadsleden, uitgave IVN, 2003:

"Vermijd de nogal eens voorkomende fout om in termen van organisaties te denken en niet in activiteiten. Eerst moet u de vraag beantwoorden wat voor activiteiten u wilt uitvoeren voor welk doel. Pas daarna komt aan de orde welke organisatiestructuur of netwerk daarvoor nodig is."

De ingang van het bedenken van activiteiten benadrukt dat je eerst bedenkt wat je wilt, en hoe en waarom je mensen mobiliseert. Via activiteiten heb je de sleutel in

handen om mensen te betrekken en rond je doel (de missie van het project) een netwerk op te bouwen.

Een project dat juist gericht is op het opbouwen van een netwerk en het mobiliseren van mensen is het IDM-project "Ruraal erfgoed Meierij: startpakket behoud door ontwikkeling", mede gesteund in de opzet met het Belvedere-programma. Gelieve eerst de projectpagina te lezen.

Wat vindt u ervan? Het project heeft door de veelheid van uiteenlopende deelnemers en betrokkenen veel potentie; het bedoelde netwerk kan er echt komen. Netwerken ontstaan en houden zichzelf staande als er voldoende gemeenschappelijke missie is. Ze moeten samen iets willen. Het hangt sterk van de uitvoering af hoe dit in dit project zal lopen.

Het project is gebaseerd op mijn laatste innovatieles. In het IDM kregen we veel ideeën die gingen over andere mensen. "Mijn projectidee is dat de mensen met schuren deze moeten behouden." Al snel bleek dat het idee niet de goede probleemeigenaar kent. "Laten we poelen aanleggen." Wat is – afgezien van alle inhoudelijke aspecten die ik reeds met u heb doorgenomen – de betekenis die de ideegever aan het project kan geven? Is het een goed bedoeld idee wat andere mensen zouden doen of laten?

Daarom hebben we bij de totstandkoming van projecten vooral gestuurd op de vraag: wat kunt u voor uw idee betekenen? Wat kunt u inbrengen? Anders gezegd: uw idee moet tot uw domein behoren!

Daarom is het project over ruraal erfgoed met probleemeigenaren en hun omgeving van advies en uitvoering georganiseerd. Ook in de reeds gepasseerde projecten zult u zien dat er goede domeinhouder of projecteigenaar is.

Deze les bleek vaak een hard punt bij alle goede of goedbedoelde ideeën die langskomen, en die ook vaak op workshops als resultaat worden gezien.

De laatste innovatielessen die ik noteer, zijn daarmee:

☛ **11** Gebruik de zwaan-kleef-aan-methode voor netwerkvorming en nieuwe sociale verbindingen (sociale cohesie).

Stimuleer initiatiefnemers in deze delegatie- of verbindingsmethode.

Speel hierbij met de kracht en kwaliteiten van verschillende leeftijdsgroepen en bevolkingsgroepen.

☛ **12** Denk om van idee naar project te komen in termen van activiteiten (en erna in termen van organisatie en begroting)

☛ **13** Vind de goede projecteigenaar of formuleer het project naar het domein (de "macht" en kracht) van de initiatiefnemer.

INNOVATIELESSEN IN DE MEIERIJ

Ik rond hiermee niet alleen dit hoofdstuk af, maar ook de – wat ik in de titel genoemd heb – innovatielessen in de Meierij. Het volgende hoofdstuk zet alle innovatielessen op een rij.

En dan nog een slotwoordje, dat hoort erbij.

Project: Startpakket ruraal erfgoed

Startpakket moet activeren tot behoud door ontwikkeling

Aanleiding. In de Meierij zijn vele karakteristieke ex-agrarische bedrijfsgebouwen. Het gaat om bakhuisjes, Vlaamse schuren, stallen, opslagloodsen. De woonboerderij heeft meestal al een nieuwe functie gekregen. De vrij staande gebouwen zijn mede door hun maatvoering en bouwtechnische staat moeilijk te gebruiken. Verval is dan te verwachten, gevolgd door sloop. Het IDM wil deze teruggang tegenhouden.

Idee. Het IDM heeft bedacht dat eigenaren weinig kennis hebben over de historie van de schuur en over de technische staat en van de kosten voor een nieuwe functie. Laten we deze eigenaren met een project een gratis startadvies aanbieden waarin historie, technische staat en nieuwe functie worden bekeken.

Project. Op deze wijze is met steun van Belvedere en Leader+ een project gestart waarin eigenaren en adviseurs aan de slag gaan. De adviezen moeten leiden tot praktische kennis voor de 25 deelnemende eigenaren, tot inzicht in nieuwe functies (ruimtelijke ordening) en tot een groeiende inzet bij eigenaren en gemeenten. Bovendien ontstaat er een netwerk van eigenaren, adviseurs en uitvoerders die elkaar snel en doelmatig van dienst kunnen zijn binnen de Meierij. Dit netwerk is bewust gevoed door contacten met beroepsgroepen van BSNP (stedenbouw), NVTL (landschapsarchitectuur), historici en aannemers.

Het project is te volgen via www.onserfgoed.nl; www.belvedere.nu
Zie ook het voorbeeld van de Vlaamse schuur, het tweede project aan het begin.

Kenmerken systeeminnovatie:

1. missie of inhoud

De missie is gericht op aspecten van ruraal erfgoed die nu net buiten beeld blijven. Bovendien is het de missie om een brug te slaan tussen het behoud en het vinden van een nieuwe functie.

2. afspraken

Nieuw zijn de samenwerkingscontracten tussen eigenaren en de centrale organisatie, de afspraken met de adviseurs en de open werkwijze via een website. Het product "startpakket" kan leiden tot een standaard adviesproduct.

3. interactie

Het project mobiliseert de beroepsgroepen die betrokken zijn met ruraal erfgoed. Het project communiceert met mensen die tot actie kunnen overgaan; dit trekt historie op het lokale niveau hopelijk naar een vaste plek in beleid en in begeleiding van eigenaren.

8 *Mijn innovatielessen in de Meerij: de kip gevoed!*

☞ 1 Denk vanuit de samenhang en onderlinge relaties (economische, sociale en ruimtelijk/ecologische relaties).

☞ 2 Leg prioriteit in relaties

☞ 3 Bedenk dat alles in samenhang groeit. Het voeren van het systeem bevordert innovatie in het systeem.

☞ 4 Gebruik de kracht van de metafoor.

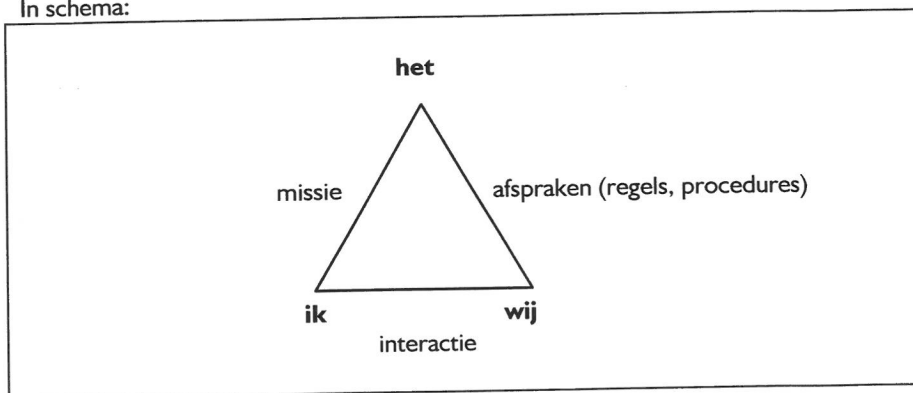
Het leven levert een schat aan metaforen om samenhang en systeemdenken te pakken. In het leven hangt namelijk alles samen. In beleidstaal niet. Kies een metafoor om te communiceren en om creativiteit en innovatie te prikkelen.

☞ 5 Het systeem is een eenheid door tegenpolen. Tegenpolen horen bij elkaar en helpen de eenheid te vormen. Zie tegenpolen zelf als eenheid (en niet als...) (inhoudelijke of procesmatige; technische of sociale, materiele of organisatorische)

☞ 6 Neem voor innovatie-creativiteit de drie verbindingen van Het, Ik en Wij als kenmerken voor systeeminnovatie:

1. missie of inhoud
2. afspraken
3. interactie

In schema:

DE KIP GEVOED

- ☞ **7** Een netwerkorganisatie kent eigen werkprincipes of spelregels; maak zelf nieuwe spelregels: neem geen genoegen met oude wijn!
- ☞ **8** Het vasthouden van de kernpunten werkt!
- ☞ **9** Heb open oog voor beproefde formules die met samenhang werken en zet deze in een nieuwe context. Het landgoedmodel is er één.
- ☞ **10** Als een projectidee het hart raakt, is niet alleen de slagingskans het grootst maar ook de vanzelfsprekendheid van samenhang.
- ☞ **11** Gebruik de zwaan-kleef-aan-methode voor netwerkvorming en nieuwe sociale verbindingen (sociale cohesie).
Stimuleer initiatiefnemers in deze delegatie- of verbindingsmethode.
Speel hierbij met de kracht en kwaliteiten van verschillende leeftijdsgroepen en bevolkingsgroepen.
- ☞ **12** Denk om van idee naar project te komen in termen van activiteiten (en erna in termen van organisatie en begroting)
- ☞ **13** Vind de goede projecteigenaar of formuleer het project naar het domein (de "macht" en kracht) van de initiatiefnemer.

9 Nawoord: mijn Gouden Ei

In het voorgaande heb ik mij druk gemaakt over innovatielessen in de Meierij. De metafoor van het voeden van de kip met de gouden eieren die Meierij heet, inspireerde mij tot deze "handleiding". Ik heb u geprobeerd te boeien met mijn verhaal van het gouden ei.

Verhalen raken ons. Het verbeelden met verhalen brengt ons de toekomst.

In den beginne was er het woord. Het woord staat niet letterlijk voor woord, maar voor het idee of de achterliggende betekenis van het woord. Zoals de wind niet kan lezen en toch de bloem en het bordje "niet plukken" beroerd.

Door het woord ontstaat de gedachte. Door het woord ontstaat de verbeelding van het idee naar realisatie. Door het woord ontstaat beweging.

Woorden maken gezond, zei een wetenschapper. Dat geloof je toch niet, reageerde een ander verbaasd. Oh, nee? Jij vreemde pruilbal en wijsneus! Wat een klaploper ben jij! De aangesproken wetenschapper liep rood aan en verslikte zich bijna in zijn verontwaardiging. Voordat hij wat kon zeggen, zei de eerste: als ik zie dat mijn woorden je ziek maken, waarom geloof je dan niet dat woorden kunnen genezen?

Voor mij komt met dit kleine boekje een gouden ei uit.

Dat ei gaat uit van mijn geloof in het delen van ideeën, het delen van wat de kip voortbrengt.

Want zoals Connie Palmen in I.M. schreef: delen is verdubbelen.

Eigenlijk heb ik nog meer te vertellen. Over positieve taal in regelgeving. Over de economie van overvloed. Over werken in zelfstandigheid. Over sla eten als sla.

Over...

Net zoveel als u te vertellen heeft.

Houdt u niet in!

De kip verdient uw voeding. De Meierij verdient uw betrokkenheid en koestering.

De Meierij is de spiegel van ons handelen.

De aarde is de enige planeet met chocola ("niet voeren aan kippen").

Dáár heb ik nu wel zin in!

Innovatielessen in de Meierij

Handleiding voor gouden eieren in plattelandsonwikkeling

Ondanks dat het inmiddels een veel gebezigd woord is blijft innovatie voor velen toch een vaag begrip. Voor sommigen is het synoniem voor veel praten. Helmer Wieringa maakt in dit boek in een persoonlijk verhaal duidelijk dat het ook handen en voeten kan krijgen. Hij heeft een drietal jaren bijgedragen aan het Innovatieplatform Duurzame Meierij. Dit platform werkt aan innovatie ten gunste van duurzaamheid in het platteland van de Meierij. Het beoogt het begrip innovatie hanteerbaar te maken en mensen te enthousiasmeren er mee aan de gang te gaan. In dit boek komen een aantal achterliggende werkprincipes van Helmer Wieringa aan de orde: zijn innovatielessen. Maar, gelukkig voor de lezer die zich nog steeds afvraagt wat alle innovatiestimulansen ons moeten brengen, ook veel concrete voorbeelden. Lees over de Vlaamse schuur die met een verplaatsing naar een foute plek op z'n plaats terecht komt. Of neem kennis van de bijzondere wijze waarop Duurzaam Veilig is ingevuld in de Meierij. Deze illustraties geven kleur aan het verhaal over innovatie. Innovatie in de Meierij is gericht op het gebied als geheel: systeeminnovatie. De kip met de gouden eieren is de dragende metafoor. Helmer Wieringa doet hiervan op zijn eigen wijze verslag.

